

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๑๒ ตอนที่ ๑๑๑๑ – ๑๑๒๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๑๑๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษา มหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๔

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า ให้อบรมสภาพของนิพพานให้เป็นอารมณ์อุปนิสัยปัจจุบัน แต่เมื่อสภาพของนิพพานเรายังไม่ประจักษ์ สิ่งที่เรายังไม่ประจักษ์เราจะอบรมได้อย่างไร

ส. มหากุศลญาณสัมปยุตต์เกิดขึ้น พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นจิต เจตสิก และรูป รู้ว่าเป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับลักษณะของนิพพาน

เพราะฉะนั้น จะขาดการศึกษาไม่ได้ จะขาดการอบรมเจริญปัญญาไม่ได้ เพราะกุศลแม้ที่เป็นญาณวิปยุตต์ ไม่ประกอบด้วยปัญญาก็มี แต่อย่าพึงพอใจเพียงกุศลญาณวิปยุตต์ เพราะถ้าไม่ได้อบรมเจริญมหากุศลญาณสัมปยุตต์เพิ่มขึ้น ไม่มีวันที่จะประจักษ์ลักษณะของนิพพานได้ แม่วานิพพานเป็นอารมณ์นาวิปัสสยปัจจุบัน แต่เมื่อเข้าใจแล้ว ในขณะที่ท่านผู้ฟังมีฉันทะบ้าง หรือว่ามีวิริยะบ้างที่สนใจศึกษาพระธรรม นี่เป็นการเริ่มแล้วสำหรับอารมณ์อุปนิสัยปัจจุบันที่ถูก เพราะว่าต้องศึกษาให้เกิดความรู้ก่อน

ถ้าไม่มีมหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่จะรู้เรื่องของนามธรรมและรูปธรรม และการอบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ไม่มีทางที่นิพพานจะเป็นอารมณ์อุปนิสัยปัจจุบันได้ เพราะไม่เข้าใจ ไม่รู้ลักษณะของนิพพาน ไม่รู้ลักษณะของสติ ไม่รู้ลักษณะของปัญญา ไม่รู้ลักษณะของนามธรรม ไม่รู้ลักษณะของรูปธรรม ไม่รู้ลักษณะของสภาพที่เป็นปัจจุบันของนามธรรมและรูปธรรม ก็ต้องเป็นตัวตน

แต่ขณะใดก็ตาม ถ้าโทสะเกิดขึ้น สติระลึกจะรู้ได้ว่า เป็นสภาพธรรมที่จะต้องเป็นไปตามลักษณะของโทสะ เพราะว่าโทสะเจตสิกเกิดแล้ว ที่จะให้จิตเป็นอื่นนอกจากโทสมูลจิตเป็นไปไม่ได้ ที่จะให้รูปซึ่งเกิดเพราะโทสมูลจิตเปลี่ยนสภาพเป็นรูป

อื่นก็ไม่ได้ ลักษณะของรูปต้องหยาบกระด้าง หรือว่าเป็นสภาพธรรมซึ่งเป็น
อนิฏฐารมณ์ ไม่มีใครพอใจลักษณะกิริยาอาการซึ่งเกิดจากโทสมูลจิต

เพราะฉะนั้น สติปัฏฐาน คือ ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่า
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่ถ้าไม่อบรมเจริญปัญญาอย่างนี้ ไปทำอย่างอื่น
จะเห็นเหตุปัจจัยไหม หรือแม้แต่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม
ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ก็ไม่สามารถจะรู้ได้ว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร

อกุศลเกิดขึ้นได้อย่างไรก็ไม่รู้ กุศลเกิดขึ้นอย่างไรก็ไม่รู้ แต่มีตัวตนที่พยายามไป
เปลี่ยนแปลง หรือจะไปดับอกุศลโดยไม่รู้ปัจจัยทั้งหลาย ก็ไม่สามารถที่จะเป็นไปได้

ถ. หมายความว่า ถ้าเราศึกษาสภาพของนิพพาน รู้ว่านิพพานเป็นสภาพที่
ดับกิเลส ดับตัณหา ดับสังขารทั้งหลาย เมื่อศึกษาอย่างนี้ รู้อย่างนี้ ก็ชื่อนิพพาน
แล้ว ใช่ไหม

ส. ขณะนั้นกุศลจิตเป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัย เพราะว่าทำให้เฝ้าใจ
แสวงหา อบรมเจริญกุศล

การที่กุศลจิตจะเกิด ลองพิจารณาว่ายากไหม มีการสั่งสอนเรื่องศีลธรรม
มากมายประการต่าง ๆ แต่ว่าในวันหนึ่ง ๆ โลกมุลจิตก็ยังเป็นอารมณ์ปฏิบัติปัจจัย
และเป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัย

เพราะฉะนั้น กว่ากุศลประเภทหนึ่งประเภทใดจะเกิด ลักษณะของกุศลซึ่งโดย
สภาพของกุศลแล้วเป็นอารมณ์ปฏิบัติปัจจัย แต่ใครจะเห็นคุณค่า หรือใครจะเห็น
ประโยชน์ หรือใครจะเห็นว่าเป็นสิ่งซึ่งควรจะเป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัย คือ เป็น
สภาพธรรมที่ควรเจริญหรืออบรม แม้กุศลญาณวิปยุตต์ และยังเป็นกุศลญาณ-
สัมปยุตต์ก็เป็นอารมณ์ปฏิบัติปัจจัย จนกว่าจะถึงโลกุตตรกุศล ซึ่งนิพพานขณะนั้นจะ
เป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัย เป็นอารมณ์ปฏิบัติปัจจัยของโลกุตตรกุศล

ต้องค่อย ๆ พากเพียรไป และเห็นประโยชน์ของอารมณ์ปฏิบัติปัจจัยที่เป็นฝ่าย
กุศล โดยรู้ว่าอารมณ์ปฏิบัติปัจจัยนั้นมีทั้ง ๒ ฝ่าย คือ ที่เป็นอกุศลก็มี ที่เป็นกุศลก็มี
เมื่อเป็นอย่างนี้ก็ต้องสะสมอบรมอารมณ์ปฏิบัติปัจจัยโดยเป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัย

ทางฝ่ายกุศล เพราะว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล จะไปฝันบังคับอย่างไรก็ได้ที่จะให้หมดโลภะ หรือโทสะ หรือโมหะ นอกจากปัญญาจะอบรมเจริญขึ้น

ท่านผู้ฟังเคยคิดถึงกุศลที่เคยทำมาแล้วบ้างไหม ระลึกถึงแล้วเป็นอย่างไรบ้าง นี่เป็นข้อสำคัญต่อไป ไม่ใช่หยุดอยู่เพียงแค่นี้ เพราะว่าทุกคนก็เคยคิดถึงกุศลบ้าง อกุศลบ้างที่ผ่านมาแล้ว อย่าลืม สถิติปฏิฐานระลึกถึงสภาพจิตที่กำลังมีกุศลที่ได้เคยกระทำมาแล้วเป็นอารมณ์ หรืออกุศลที่เคยกระทำมาแล้วเป็นอารมณ์ ประโยชน์อยู่ที่ขณะนั้น เพราะถ้าระลึกถึงกุศลที่ได้เคยกระทำมาแล้ว จิตผ่องใสเบิกบาน ขณะนั้นเป็นกุศลอีก และอาจจะคิดถึงกุศลที่จะกระทำต่อไปอีก เพราะว่าได้เคยกระทำกุศลอย่างนั้นแล้วก็ได้ใคร่ที่จะกระทำกุศลอย่างนั้นอีก เพราะฉะนั้น ประโยชน์ของการที่คิดถึงกุศลที่เคยทำแล้ว คือ สามารถทำให้กุศลเจริญงอกงามไพบูลย์ขึ้น แต่ถ้าขาดสติสัมปชัญญะ ระลึกถึงกุศลที่ได้กระทำแล้วเกิดมานะ ความสำคัญตน หรือว่าเกิดโลภะ หรือว่าเกิดความปรารถนาอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นโดยไม่รู้ เช่น มีท่านผู้หนึ่ง ท่านเคยดื่มสุรา และท่านก็ศึกษาธรรมและเห็นประโยชน์ว่า ควรที่จะรักษาศีลให้ครบถ้วน ไม่ควรจะขาดข้อหนึ่งข้อใดในศีล ๕ ท่านก็รักษาศีล ๕ และท่านก็ถามว่า ทำไมรักษาศีล ๕ แล้ว ไม่ปิติเลย

ต้องการอะไร มาแล้ว ต้องการปิติ เพื่อปิติ เพื่ออย่างหนึ่งอย่างใด

แต่ถ้าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เป็นการสะสมทางฝ่ายกุศลเพิ่มขึ้นทีละเล็กทีละน้อยโดยการเรียนรู้เหตุ จะเกิดปิติได้ว่า กำลังสะสมสภาพธรรมที่เป็นอริยมรรคปฏิบัติที่เป็นฝ่ายกุศล เพราะฉะนั้น เรื่องที่จะไม่ให้โลภะเกิด ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดจริงๆ และต้องรู้ด้วยว่า เหตุอะไรจะทำให้โลภะไม่เกิด หรือว่ากุศลจะเกิดได้ คือ แทนที่จะคอยว่า น่าจะปิติเพราะได้รักษาศีล ๕ แล้ว ถ้าเป็นอย่างนั้นก็เป็นการของความหวังอย่างหนึ่งซึ่งเป็นอกุศล แต่ถ้าไม่หวังปิติ เพียงรู้ว่าขณะนี้กำลังสะสมอริยมรรคปณิสสยปัจจัยฝ่ายกุศล ซึ่งวันหนึ่งจะต้องมีกำลังขึ้น ขณะนั้นปราศจากความหวัง หรือความเป็นตัวตน ก็ย่อมจะเกิดปิติได้

นี่เป็นเรื่องที่แต่ละคนควรจะพิจารณาสภาพธรรม ซึ่งต้องเป็นสติสัมปชัญญะจึงจะสามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้ถูกต้อง มิฉะนั้นแล้วกุศลและอกุศลซึ่งเกิดดับสลับกันอย่างรวดเร็ว จะทำให้ไม่สามารถรู้ชัดแจ่มแจ้งได้ว่า ขณะใดเป็นกุศล และขณะใดเป็นอกุศล

เพราะฉะนั้น เรื่องของปัจจัยต่าง ๆ เช่น อารัมมณาธิปติปัจจัย หรือ อารัมมณูปนิสสยปัจจัย ถ้าได้เข้าใจโดยละเอียด จะเกื้อกูลทำให้สติสัมปชัญญะระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่ได้เข้าใจโดยขึ้นของการฟังและการพิจารณา และจะเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยจนกระทั่งถึงขั้นที่เป็นอารมณ์ที่กำลังปรากฏของกุศลจิตได้ เพราะว่าต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ จึงจะเข้าใจสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นถูกต้องตามความเป็นจริง

ในขณะที่ฟัง ขั้นการศึกษา เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ขั้นฟัง แต่จะสะสมอบรมไปจนถึงขณะที่เป็นอารัมมณูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นอารมณ์ให้สติสัมปชัญญะเกิดกับมหากุศลญาณสัมปยุตต์ สามารถรู้ลักษณะที่แท้จริงของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา

วันหนึ่ง ๆ ปัจจัยทั้งนั้น ถ้าสติระลึกก็รู้ แต่ถ้าสติไม่ระลึก ไม่มีทางจะรู้ได้เลยว่า แท้ที่จริงแล้ว คือ จิต เจตสิก รูป ซึ่งต่างเป็นปัจจัยโดยปัจจัยต่าง ๆ เกิดขึ้นและดับไปเท่านั้นเอง แม้ในขณะนี้เอง เหตุปัจจัยมี อารัมมณปัจจัยมี อนันตรปัจจัยมี สมันตรปัจจัยมี สหชาติปัจจัยมี อัญญมัญญปัจจัยมี นิสสยปัจจัยมี อุปนิสสยปัจจัยก็มี รู้เมื่อไรก็จริงเมื่อนั้น มีจริง ๆ เป็นจริง ๆ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

ถ. อารัมมณาธิปติมีกี่ชนิด

ส. อารัมมณาธิปติปัจจัย รูปที่ดีเป็นอธิปติ เป็นใหญ่ในฐานะที่เป็นอารมณ์ที่ดี มีสภาพน่าพอใจเป็นพิเศษ ซึ่งทุกคนพึงสนใจได้ เพราะทุกคนชอบรูปที่ดีเท่านั้น รูปที่ไม่ดี ไม่ชอบ จิตทุกดวง เว้นโทสมูลจิต ๒ ดวง โมหมูลจิต ๒ ดวง และทุกขกายวิญญาน ๑ ดวง สรุปคือ ในอกุศลจิต ๑๒ เฉพาะโลภมูลจิต ๘ เท่านั้นที่เป็นอารัมมณาธิปติปัจจัย สำหรับวิบากจิต คือ ทุกขกายวิญญานเท่านั้นที่ไม่เป็น

อารมณ์ฉิบหาย เพราะว่ามีใครชอบ สำหรับเจตสิกที่เกิดกับจิต ก็เว้นตามประเภท เช่น เว้นโทสเจตสิก อิศสาเจตสิก มัจฉริยเจตสิก กุกกุจเจตสิก ซึ่งเป็นเจตสิกที่เกิดกับโทสมูลจิตได้เท่านั้น จึงต้องเว้น และเว้นวิจิกิจจาเจตสิกซึ่งเกิดได้เฉพาะกับโมหมูลจิต ไม่เป็นอารมณ์ฉิบหาย นิพพานเป็นอารมณ์ฉิบหาย

ถ. เมื่ออารมณ์นั้นผ่านไป แล้ว เรานึกขึ้นมา แต่สิ่งนั้นดับไปแล้ว แต่ระลึกขึ้นมาได้ อย่างนี้อยู่ในขั้นอะไร

ส. คำว่า ขั้น หมายถึงอะไร ที่จัดว่าเป็นขั้น เพราะอะไร เพราะเป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ จึงเป็นอดีต อนาคต ปัจจุบัน

ธรรมที่จำแนกออกได้โดยลักษณะ ๑๑ ประการ จัดว่าเป็นขั้น คือ เป็นสภาพธรรมที่เกิดดับ จึงเป็นอดีต ๑ อนาคต ๑ ปัจจุบัน ๑ ภายใน ๑ ภายนอก ๑ หยาบ ๑ ละเอียด ๑ เลว ๑ ประณีต ๑ ไกล ๑ ใกล้ ๑ รวมเป็น ๑๑ ตามที่ได้เคยกล่าวแล้วในการจำแนกรูป

ถ. สงสัยว่า ดับไปแล้ว ระลึกถึงใหม่ เป็นสัญญาขั้นปรากฏใช่ไหม

ส. ลักษณะที่จำเป็นสัญญาขั้น แต่รูปไม่ใช่สัญญา

ถ. เราระลึกถึงอารมณ์ที่ผ่านมา จะเป็น...

ส. รูปดับใหม่ ถ้ารูปดับ รูปก็เป็นอดีต รูปที่กำลังปรากฏยังไม่ดับเป็นปัจจุบัน รูปที่จะเกิดต่อเป็นอนาคต จึงเป็นขั้น มิฉะนั้นแล้วก็จะมีแต่รูปปัจจุบัน รูปอดีตไม่มี รูปอดีตมีและดับไปแล้วจึงเป็นอดีต ไม่ใช่ว่าไม่เคยมี เกิดแล้ว ดับแล้ว มีแล้ว เป็นอดีตแล้ว จะปฏิเสธได้ใหม่ว่า ไม่มี

มีจริง ๆ เมื่อสักครู่นี้ และกิดดับแล้ว จึงเป็นอดีต จึงเป็นขั้น สิ่งใดก็ตามซึ่งเกิดดับ เป็นอดีต เป็นอนาคต เป็นปัจจุบัน เป็นขั้น ถ้ารูปเมื่อสักครู่นี้ไม่มีเลย ก็จะสามารถได้ว่า รูปอดีตไม่มี แต่ในขณะนี้เองซึ่งเป็นปัจจุบันดับแล้ว เป็นอดีต ถ้าปัจจุบันมีได้ ปัจจุบันนั่นเองที่ดับ หดสิ้นไปแล้วเป็นอดีต เพราะดับแล้ว

เพราะฉะนั้น กว่าที่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จะยาก จะนานไหม อย่าเพิ่งไปประจักษ์การเกิดดับอะไรทั้งนั้น ต้องรู้ลักษณะแท้จริงซึ่งไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่

บุคคลของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละทางจนชิน ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ในลักษณะที่เป็นรูปธรรม

ถ. แต่อารมณ์ที่เป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัยที่ดับไป เมื่อเราระลึกถึง จะกระตุ้นให้เราประพุดติดตามได้

ส. แน่นนอน จึงเป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย มิฉะนั้นก็บอกไม่ได้ว่า อารมณ์อะไรเป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย ทุกท่านได้เคยกระทำกุศลมาแล้วมากมายหลายประเภท มีกุศลครั้งไหนบ้างซึ่งเมื่อนึกถึงแล้วจิตใจผ่องใสปลาบปลื้มเป็นพิเศษ ที่จะ เป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย หรือว่าไม่จำเป็นที่จะต้องเกิดกุศลปลาบปลื้มผ่องใสเป็นพิเศษ เกิดพอใจติดยึดมั่นสำคัญตนก็ได้ กุศลนั้นเป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย

ตลอดชีวิตที่ผ่านมา มีเหตุการณ์มากมายหลายอย่าง แต่จิตจะหวนคิดถึง อารมณ์อะไร แสดงให้เห็นว่า อารมณ์นั้นเป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย เป็นอารมณ์ที่ดี

ถ. ถ้าไม่ดี

ส. ไม่ใช่อารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย เพราะว่าไม่ต้องการ แต่ที่เป็นอารมณ์นาธิปฏิบัติปัจจัย โดยสภาพที่อารมณ์นั้นเป็นใหญ่ เป็นอธิบดี เพราะเป็นอารมณ์ที่น่าพอใจเป็นพิเศษ

ถ. อย่างผมเคยเจริญสติ เคยรู้นามและรูปที่กำลังปรากฏ ครั้งใดที่ฟังธรรม และระลึกถึงช่วงที่เราเคยรู้ลักษณะนี้ จะเป็นแรงกระตุ้นให้มีกำลังมากพอสมควร ทำให้สติเกิดขึ้นระลึกถึงนามรูปในปัจจุบันในขณะนั้น และมักจะย้อนทำให้นึกถึงอดีตที่ได้เคยรู้มาตามไปด้วย รู้สึกว่าเป็นอารมณ์ที่แรงพอสมควร

ส. ดีใจไหม ดีใจเสียแล้ว เรื่องของโลกมูลจิตเป็นเรื่องที่ต้องรู้ตามความเป็นจริงจึงจะละได้ ลักษณะของปัญญา คือ ละ อย่างลืม ถ้าลักษณะใดเป็นลักษณะที่ติด นั้นไม่ใช่ลักษณะของปัญญา ถ้าตราบไดยังติด ยังมีกำลังที่จะทำให้เกิดความพอใจขึ้น ให้ทราบว่า ขณะนั้นปัญญายังไม่พอ เพราะยังไม่สามารถกระทำกิจละได้

เรื่องของการอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องละตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงที่สุด แต่ส่วนใหญ่ บางท่านจะขาดการสังเกต จะมีการติด หรือมีความพอใจ เวลาที่มีการ

ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรม หรือมีการตรึก นึกคิด พิจารณาถึงลักษณะของ
สภาพธรรมบ้าง แต่อย่าลืมว่า ปัญญาจริง ๆ ต้องละ ไม่มีแม้แต่การจะติดเพียง
เล็กน้อยในปัญญา หรือในสติ

๑๑๑๒

ที่ห้องประชุมตึกสภาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๗ ธันวาคม ๒๕๒๔ – วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๕

ถ. ทางได้นำท่วม เขาให้ไปช่วยบริจาคทำบุญ แม้เสื้อผ้าเก่า ๆ หรือเงินทองให้ไปบริจาคที่พระบรมรูปทรงม้า ผมก็ไป จิตเกิดสลับไปสลับมา ก็มีสติระลึกรู้เดี๋ยวกุศล เดี่ยวอกุศล ครั้งแรกจะบริจาคเงินจำนวนหนึ่งและเสื้อผ้า เพราะจากการศึกษาว่า จะได้อารมณ์ที่ดี และภพชาติที่ดี รูป รส กลิ่น เสียงที่ดี เกิดโงะอยากได้ แต่เมื่อนึกถึงที่อาจารย์บรรยาย หรือที่อ่านในพระไตรปิฎกว่า กามคุณ ๕ นี้ โหดร้ายทารุณ จะต้องช่วงชิงต่อสู้กัน ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ มีแต่ทุกข์ฝ่ายเดียว ไม่ใช่ปัญญาที่จะสิ้นภพชาติ เมื่อคิดแค่นี้แล้วทำให้นึกถึงการเจริญสติปัฏฐานที่เคยรู้มา ทำให้เกิดความปรารถนาแรง อธิษฐานให้เกิดปัญญาเพื่อรู้แจ้งซึ่งไตรลักษณ์ ทำให้คิดกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ จึงไม่รู้ว่า เป็นอารมณ์ที่เป็นอธิปัตปัจจัย เป็นกุศลหรือเป็นอกุศล กลับไปกลับมา

สุ. กลับไปกลับมา หมายความว่าอะไร

ถ. ครั้งแรกยินดี อยากจะได้ภพชาติที่ดี ได้รูป รส กลิ่น เสียงที่ดี สุดท้ายเมื่อพิจารณาแล้วรู้ว่า สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่เหมาะ ไม่ควร คิดถึงท่านพระทักขมัลลบุตร อ่านสูตรนี้แล้ว มานึกถึงการเจริญสติปัฏฐานเพื่อการสิ้นภพชาติ การบำเพ็ญบารมีของพระอริยบุคคลต่าง ๆ ทำให้ละคลาย ปรารถนาเหมือนอย่างท่านเหล่านั้น

สุ. นี่เป็นตัวอย่างของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาโดยแท้จริง ในขณะที่ใดที่ปัญญาเกิด ก็มีลักษณะความเข้าใจ นิพพานเป็นอารมณ์ณอธิปัตปัจจัยชั่วคราว ชั่วครู่แต่อย่าลืมว่า เคยมีรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะเป็นอารมณ์ณอธิปัตปัจจัยและอารมณ์ณอุปนิสยปัจจัยมานานแสนนาน เพราะฉะนั้น กว่าที่การอบรมเจริญกุศลญาณ-สัมปยุตต์จะมั่นคงจนกระทั่งนิพพานจะเป็นอารมณ์ณอธิปัตปัจจัยจริง ๆ ได้ ก็ต้องกิน

เวลานานมากตามเหตุตามปัจจัยซึ่งเคยมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเป็น อารัมมณาริบัติปัจจัยและอารัมมณูปนิสสยปัจจัยมาแล้วเนิ่นนาน ก็ปรากฏตามความเป็นจริงว่า บางครั้งก็คิดถึงการอบรมเจริญปัญญา ขณะนั้นกุศลและนิพพานก็เป็น อารัมมณาริบัติปัจจัย แต่พอจิตหวนคิดถึงผลของบุญกุศล การเกิดในสวรรค์ การที่จะ ได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่ดี ก็เป็นเพราะรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะเคย เป็นอารัมมณาริบัติปัจจัยและอารัมมณูปนิสสยปัจจัยมาจนเนิ่นนานแล้ว ก็มีกำลังที่จะ เกิดขึ้นโดยอนันตรูปนิสสยปัจจัย

เป็นชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งทุกท่านจะพิสูจน์ได้ จนกว่าจะถึง โลกุตตรธรรมเมื่อไหร่ เมื่อนั้นก็แสดงว่า ได้อบรมเจริญกุศลญาณสัมปยุตต์จนกระทั่ง สามารถประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพาน เป็นอารัมมณาริบัติปัจจัยของ โลกุตตรธรรมระจิด ผลจิตได้จริง ๆ

ถ้าเป็นมหากุศลญาณวิปยุตต์ จะไม่มีการคิดถึงการรู้แจ้งลักษณะของนิพพาน หรือการพากเพียรอบรมเจริญปัญญาที่จะดับกิเลส เพราะเป็นเพียงมหากุศลญาณ- วิปยุตต์เท่านั้น อาจจะมีอุปนิสัยในการที่จะให้ทานบ้าง รักษาศีลบ้าง แต่ยังไม่อบรม เจริญปัญญาถึงขั้นที่จะดับกิเลส

ถ. เวลาที่คนหลับหมดแล้ว ผมก็ศึกษา อ่านพระไตรปิฎก เมื่อเข้าใจแล้ว จิตสงบ ผมก็ฝึกหัดนั่งสมาธิบ้าง บางทีตอนกลางคืน มีเสียงก๊อกรกึกขึ้นมานิดหน่อย ขณะนั้นเกิดสติ แต่ไม่ได้รู้ที่เสียง ไปรู้ว่าที่เราได้ยินนั้น เพราะมีปัจจัยอันนี้เกิดขึ้นแล้ว การได้ยินเกิดจากอันนี้ มิฉะนั้นการได้ยินจะเกิดขึ้นไม่ได้ คือ รู้ว่าเพราะมีเหตุอันนั้น จึงเกิดแน่ ๆ รู้อย่างนี้จะจัดเป็นปัญญาได้ไหม

ฐ. เป็นปัญญาขั้นพิจารณา เพราะที่เสียงจะปรากฏได้ เพราะโสตปสาท เป็นนิสสยปัจจัยของโสตวิญญาณ ไม่ใช่ตัวตน ขณะนั้นจะเห็นหรือว่าจะรู้ลักษณะของ ปัจจัยที่ได้ศึกษามาแล้ว คือ นิสสยปัจจัย เป็นธรรมที่อาศัยของปัจจัยปบันธรรม ถ้าโสตปสาทไม่มี ไม่เป็นที่อาศัย โสตวิญญาณจะเกิดขึ้นได้ยินเสียงไม่ได้เลย และ เสียงเป็นอารัมมณปัจจัย ถ้าเป็นเสียงเพราะ ต้องการเสียง เสียงนั้นเป็นอารัมมณา-

ธิปติปัจจัย ได้ยินเสียงเพลงเพราะ ๆ ก็อยากจะฟังต่อไป ขณะนั้นเสียงนั้นก็เป็นการมณฺญปนิสสยปัจจัยชักจูงให้จิตเกิดขึ้นยินดีพอใจในเสียงนั้นเกิดสืบต่อไปอีก พอใจต่อไปอีก ก็เป็นการมณฺญปนิสสยปัจจัย

เพราะฉะนั้น ทบทวนปัจจัยในชีวิตประจำวันจริง ๆ ได้ แต่อย่าลืมว่า ขณะนั้นเป็นขั้นคิด ไม่ใช่สติปัฏฐานที่รู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ซึ่งเป็นนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะ เพราะว่าไม่มีผู้หนึ่งผู้ใดสามารถที่จะยับยั้งการคิด ถ้าคิดถูกก็เป็นสัมมาสังกัปปะ เป็นมหากุศลจิต แต่ว่าไม่ใช่การรู้ลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตนของนามธรรมและรูปธรรม

สติจะต้องระลึกถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมทั้ง ๖ ทวาร ขณะที่คิดไม่ใช่พยายามหยุดไม่ให้คิด แต่ให้เริ่มระลึกได้ว่า ขณะที่คิดไม่ใช่ขณะที่ลักษณะของนามธรรมกำลังปรากฏแก่สติ หรือว่าลักษณะของรูปธรรมกำลังปรากฏ แต่ขณะนั้นเป็นเรื่องของนามธรรมและรูปธรรม

ในวันหนึ่ง ๆ ก็มีลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมปรากฏ สลับกับเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมนั้น ๆ เพราะฉะนั้น เรื่องไม่ใช่นามธรรมและรูปธรรม แต่จิตที่กำลังคิดเรื่องเป็นนามธรรม

ต้องอบรมเจริญไปอีกเรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

สภาพธรรมที่เป็นอารมณ์ภาวธิปติปัจจัย เป็นอารมณ์มณฺญปนิสสยปัจจัยของกุศลหรืออกุศล จะรู้ได้เมื่อสติปัฏฐานระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น แต่ไม่ใช่เป็นสิ่งที่จะรู้ง่าย เพราะว่าจิตเจตสิกเกิดดับสืบต่อกันอย่างรวดเร็วซึ่งนี้เป็นเหตุที่บางท่านถามว่า ขณะนั้นเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล แต่ใครจะตอบได้ในเมื่อทั้งกุศลและอกุศลก็เกิดดับสลับกันไปอย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ที่จะต้องรู้ชัดจริง ๆ ได้ คือ สติระลึก และปัญญาเริ่มพิจารณา ก็จะเป็นหนทางที่ทำให้รู้จริง ๆ ว่า จิตในขณะที่มีอารมณ์ภาวธิปติปัจจัยเป็นอารมณ์เป็นปัจจัยนั้น เป็นปัจจัยของกุศลจิต หรือของอกุศลจิต

อย่าลืม รูปที่ดีทั้งหมดเป็นอารมณ์ปัจจัยของกุศลจิตได้ แต่เป็นอารมณ์นา-
ธิปติปัจจัยของกุศลจิตไม่ได้ เพราะฉะนั้น ถ้าเกิดยินดีพอใจ ติดใจในรูปหนึ่งรูปใดซึ่ง
เป็นรูปที่ดี อย่าเข้าใจผิดว่าขณะนั้นเป็นกุศลจิต ต้องเป็นโลภมูลจิตเพราะว่ารูปที่ดีเป็น
อารมณ์นาธิปติปัจจัยของโลภมูลจิต แต่ไม่เป็นอารมณ์นาธิปติปัจจัยของกุศลจิต

ทุกท่านมีรูปที่ดี แล้วแต่ว่ารูปที่ดีนั้นจะเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลหรืออกุศล เป็น
อารมณ์ของกุศลจิตก็ได้ถ้าไม่ติด ถ้าปล่อยให้ประโยชน์แก่บุคคลอื่น สามารถละได้
ไม่ติด สามารถบริจาค ในขณะที่รูปที่ดีนั้นเป็นอารมณ์ของกุศลจิตได้ แต่เป็น
อารมณ์นาธิปติปัจจัยของกุศลจิตไม่ได้ เป็นอารมณ์นาธิปติปัจจัยของโลภมูลจิตได้
ติดแล้วทันที

เพราะฉะนั้น นี่เป็นความต่างกันที่จะต้องเข้าใจ อารมณ์ปัจจัย
อารมณ์นาธิปติปัจจัย อารมณ์อนุสนธิปัจจัย

สำหรับ**อุปนิสัยปัจจัย ประเภทที่ ๒ คือ อนันตรูปนิสัยปัจจัย**
คำอธิบายมีว่า เหมือนอนันตรปัจจัย คือ สภาพธรรมได้แก่ จิตและเจตสิกซึ่งเกิดขึ้น
และดับไปแล้ว เป็นปัจจัยให้จิตและเจตสิกขณะต่อไปเกิดขึ้นติดต่อกันไม่มีระหว่างคัน
และมีกำลัง เพราะฉะนั้น สำหรับอนันตรูปนิสัยปัจจัย องค์ธรรม คือ สภาพธรรมที่
เป็นปัจจัยเหมือนอนันตรปัจจัย ซึ่งได้แก่ จิตทุกดวงและเจตสิกทุกดวงที่เกิดก่อน ๆ
เว้นจุติจิตของพระอรหันต์ เป็นปัจจัยให้จิตทุกดวงและเจตสิกทุกดวงที่เกิดหลัง ๆ
เกิดขึ้น

ท่านผู้ฟังยังไม่เห็นกำลังของอนันตรปัจจัย เพราะว่าดูเป็นธรรมดา ธรรมชาติ
เมื่อเกิดมาแล้วก็ไม่เคยขาดจิตเจตสิกเลย แต่ที่จิตเจตสิกขณะใดเกิดปรากฏมีกำลังขึ้น
ให้ทราบ ถ้าจิตดวงก่อนไม่ดับไป จิตดวงนั้นก็เกิดไม่ได้ แสดงว่าการดับของจิตดวง
ก่อนมีกำลังจึงทำให้จิตดวงหลังและเจตสิกที่เกิดร่วมด้วยนั้นเกิดขึ้นได้

ถ้าจะเอาอย่างย่อ ก็ย่อ ถ้าจะต้องการให้ละเอียด ก็มีการพิจารณาเรื่องของ
อนันตรูปนิสัยปัจจัยว่า เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นติดต่อกันไม่มีระหว่างคันและมีกำลัง

จะเห็นได้ว่า การเห็นหรือจะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ ต้องในขณะที่สภาพธรรมนั้น ๆ กำลังปรากฏ เช่น ในขณะนี้ ทุกครั้งที่ศึกษาเรื่องของ ธรรมจะไม่พ้นจากขณะนี้ เพราะว่าสภาพธรรมต้องกำลังปรากฏอยู่ทางหนึ่งทางใดใน ๖ ทาง คือ ทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ซึ่งพร้อมที่จะให้พิสูจน์ แม้แต่อนันตรปัจจัย จิตและเจตสิกซึ่งเกิดและดับไปเป็นปัจจัย ให้จิตและเจตสิกดวงต่อไปเกิดขึ้น ดูเหมือนเป็นธรรมดา แต่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ว่า อนันตรปัจจัยนั่นเองเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง

เพราะฉะนั้น สำหรับอนันตรูปนิสสยปัจจัยที่จะรู้หรือที่จะเข้าใจ คือ ในขณะนี้เอง อนันตรปัจจัย พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า เป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัย การเกิดขึ้นและดับไปของจิตดวงก่อนเป็นสภาพธรรมที่มีกำลัง ทำให้จิตและเจตสิกดวงต่อไปเกิดขึ้น

พ้นจากขณะนี้ไหม ถ้าไม่พิจารณา หรือว่าไม่เจริญสติปัฏฐาน ไม่สามารถรู้ ความสำคัญของอนันตรูปนิสสยปัจจัยเลย แต่ถ้าสติสัมปชัญญะเกิดระลึกรู้ลักษณะ ของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ในขณะนี้ เห็น เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง แต่ท่านผู้ฟัง ก็ได้ยินเสียงอีก ไม่ใช่มีแต่เห็น เวลาที่สติสัมปชัญญะเกิด จะระลึกรู้ลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติ ตามความเป็นจริง ไม่ใช่ว่าต้องทำอะไรเลย ทุก ๆ ท่านปกติธรรมดา แต่สติระลึกรู้ลักษณะของการเห็นว่า ต่างกับขณะที่ได้ยิน

เพราะฉะนั้น ในขณะนี้เอง ไม่มีใครที่สามารถยับยั้งการเกิดขึ้นเห็นและกีดดับไป และมีจิตทางทวารอื่นหลังจากที่ภวังคจิตเกิดคั่นแล้ว เกิดขึ้นได้ยินเสียงที่กำลังปรากฏ ขณะที่ดูเหมือนว่าทั้งเห็นด้วยและได้ยินด้วยให้ทราบว่า จิตเกิดและดับไป และก็เกิด และก็ดับสลับต่อกันอย่างรวดเร็ว ถ้าอารมณ์ไม่ปรากฏว่าเปลี่ยนแปลง ก็ยากที่จะรู้ได้ว่า จิตเห็นต้องดับไป จิตได้ยินจึงจะกำลังได้ยินเสียงที่ปรากฏได้

เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้พิจารณาเรื่องของอนันตรูปนิสสยปัจจัยว่า การเกิดขึ้น และดับไปของจิตดวงก่อนเป็นสภาพธรรมที่มีกำลังทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่ ปฏิสนธิขณะ ซึ่งเป็นขณะแรกของจิตในภพนี้ ในชาตินี้ ทุกท่านมีปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น

เป็นขณะแรกในภพนี้ ในชาตินี้ ต่างกันหรือไม่ต่างกัน ถ้าโดยประเภท เป็นผลของมหากุศล จิตที่ทำงานปฏิสนธิเป็นมหาวีบาก ทำงานปฏิสนธิในสุคติภูมิ เป็นมนุษย์

ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรม อกุศลวิบากทำงานปฏิสนธิในอบายภูมิ ๔ ภูมิ คือ เกิดในนรก หรือว่าเป็นเปรต หรือเป็นอสุรกาย หรือเป็นสัตว์เดรัจฉาน นั้นเป็นผลของอกุศลกรรม เพราะฉะนั้น อกุศลวิบากทำงานปฏิสนธิในอบายภูมิ แต่สำหรับในสุคติภูมิ คือ ภูมิมนุษย์ ปฏิสนธิจิตเป็นมหาวีบาก เป็นผลของมหากุศล แล้วแต่ว่าจะเป็นมหาวีบากดวงไหนใน ๘ ดวง เพราะว่ามีมหากุศลจิตซึ่งเป็นเหตุมี ๘ ดวง ประกอบด้วยปัญญา ๔ ดวง ไม่ประกอบด้วยปัญญา ๔ ดวง ประกอบด้วยอุเบกขาเวทนา ๔ ดวง ประกอบด้วยโสมนัสเวทนา ๔ ดวง เป็นอสังขาริก ๔ ดวง เป็นสังขาริก ๔ ดวง

ปฏิสนธิจิตของแต่ละท่านต้องเป็น ๑ ใน ๘ ดวง แต่ถ้าพิจารณาดูกรรมซึ่งทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นพร้อมกัมมชรูป และเมื่อเติบโตขึ้นกัมมชรูปก็ปรากฏทางตาให้เห็น รูปร่างลักษณะที่ต่างกัน กรรมยังจำแนกให้สภาพของรูปธรรมต่างกันถึงอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ปฏิสนธิจิตของแต่ละบุคคล แม้ว่าโดยประเภทจะเป็นมหาวีบาก ๑ ใน ๘ ดวงก็จริง แต่ความละเอียดของการสะสมของปฏิสนธิจิตของแต่ละคนก็ย่อมวิจิตร แต่เป็นสิ่งที่มองไม่เห็น สามารถเห็นได้เพียงรูปร่างลักษณะภายหลังที่เจริญเติบโตขึ้น แต่ว่าลักษณะของมหาวีบากจิตซึ่งเป็นผลของกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิ ก็ย่อมต่างกันไป

เมื่อปฏิสนธิจิตดับแล้ว อนันตรปัจจัย การดับไปของปฏิสนธิจิตเป็นอุปนิสสยปัจจัย เป็นสภาพธรรมที่มีกำลังที่ทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้นเหมือนกับปฏิสนธิจิต แล้วแต่ว่าปฏิสนธิจิตของใครจะสะสมประสบการณ์ หรือว่าการเห็น การได้ยิน โลกะ โทสะ โมหะ อโลกะ อโทสะ อโมหะ ต่างกันมากน้อยอย่างไร เมื่อดับไปแล้ว อนันตรปัจจัยเป็นอุปนิสสยปัจจัย เป็นสภาพธรรมที่มีกำลังที่ทำให้มหาวีบากจิตลักษณะเดียวกัน ประเภทเดียวกัน เกิดขึ้นทำกิจภวังค์สืบต่อจากปฏิสนธิจิต

ไม่มีใครสามารถจะยับยั้งอนันตรูปนิสสยปัจจัย ซึ่งเมื่อปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว ก็เป็นปัจจัยให้ภวังคจิตเกิดต่อ ไม่ว่าจะเป็นในภพไหนภูมิไหนทั้งสิ้น ก่อนที่จะมี

การเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส หรือว่าการคิดนึก
เรื่องต่าง ๆ ทางใจ

๑๑๑๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๕

ย้อนกลับมาถึงขณะนี้ ดูเหมือนว่าเป็นสิ่งธรรมดาเหลือเกินที่ทุกท่านเห็น แต่ลองคิดจริง ๆ ว่า ถ้าปัญจทวาราวชชนจิตไม่เกิด จักขุวิญญูญาณเกิดไม่ได้ และถ้าภวังคุปัจเจทจิตไม่เกิด ปัญจทวาราวชชนจิตก็เกิดไม่ได้

ขณะที่กำลังเห็น ในขณะนี้เอง ภวังคุปัจเจทจะต้องเกิดขึ้นและดับไป ปัญจทวาราวชชนจิตจึงเกิดได้ ปัญจทวาราวชชนจิตต้องดับไป จักขุวิญญูญาณจึงเกิดเห็นในขณะนี้ได้ จักขุวิญญูญาณต้องดับไป สัมปฏิจฉันนจิตจึงจะเกิดรู้อารมณ์ต่อจากจักขุวิญญูญาณได้ สัมปฏิจฉันนจิตต้องดับไป สันตிரณจิตจึงเกิดขึ้นพิจารณารู้อารมณ์ที่กำลังปรากฏได้ สันตிரณจิตต้องดับไป โวภูฐัพพนจิตจึงเกิดขึ้นเป็นทางให้กุศลจิตหรืออกุศลจิตเกิดต่อได้ โวภูฐัพพนจิตต้องดับไป ขวนจิตดวงที่ ๑ แล้วแต่จะเป็นกุศลหรืออกุศลจึงเกิดขึ้นและต้องดับไป ขวนจิตดวงที่ ๒ จึงเกิดขึ้นได้ ตลอดไปจนถึงขวนจิตดวงที่ ๗ และตทาลัมพนจิต และภวังคจิต ตามลำดับ

เป็นอย่างนี้ ในขณะนี้อาจรวดเร็ว โดยที่ไม่มีใครสามารถยับยั้ง หรือหยุดยั้ง หรือเปลี่ยนแปลงสภาพที่เป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยได้เลย ดูเหมือนเป็นเรื่องธรรมดาจริง ๆ แต่ขอให้ทราบว่า อนันตรปัจจัย คือ จิตและเจตสิกซึ่งเกิดก่อนและดับไปนั่นเอง เป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังของจิตดวงต่อไป

ทุกท่านมีกุศลจิตในวันหนึ่ง และก็มีอกุศลมากในวันหนึ่ง แต่ลืมพิจารณาว่า ถ้าจิตดวงก่อน ๆ ไม่เกิด กุศลจิตและอกุศลจิตในขณะนี้ก็เกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องของการเข้าใจลักษณะของสภาพธรรมว่า สภาพธรรมใดเป็นอุปนิสสยปัจจัย นอกจากอารมณ์เป็นอุปนิสสยปัจจัย คือ เป็นอารมณ์อุปนิสสยปัจจัยแล้ว อนันตรปัจจัย สภาพธรรมของจิตและเจตสิกซึ่งเกิดแล้วดับไปก็เป็นอุปนิสสยปัจจัย คือ เป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยนั่นเอง

ถ. ฟัง ๆ ดูแล้ว ๒ ปัจจัยนี้คล้าย ๆ กันว่า เหมือนกัน ในเมื่อปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว อนันตรปัจจัยเป็นปัจจัยทำให้ภวังคจิตเกิดขึ้น กับปฏิสนธิจิตเกิดขึ้นดับไปแล้ว อนันตรูปนิสสยปัจจัยก็ทำให้ภวังคจิตเกิดขึ้น ๒ ปัจจัยนี้ทำกิจเหมือน ๆ กัน ทำไมต้องแยกเป็น ๒ ปัจจัยด้วย

ส. ไม่ต่างกันเลย สำหรับอนันตรปัจจัยกับอนันตรูปนิสสยปัจจัย แต่ความหมาย หรืออรรถ หรือลักษณะที่เป็นปัจจัยต่างกันที่ว่า ถ้ากล่าวถึงอนันตรปัจจัยเท่านั้นหมายความว่า สภาพธรรมซึ่งเป็นนามธรรม คือ จิตและเจตสิกที่เกิดและดับไป ทำให้จิตและเจตสิกดวงต่อไปเกิดต่อ นี่ความหมายของอนันตรปัจจัย แต่ถ้ากล่าวโดยสภาพซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง อนันตรปัจจัยนั่นเองเป็นสภาพธรรมซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่ทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น ๒ ความหมาย ไขใหม่

โดยลักษณะของอนันตรปัจจัย หมายความว่า การเกิดดับสืบต่อโดยไม่มีระหว่างกัน เป็นสภาพธรรมดา การเกิดดับสืบต่อโดยไม่มีระหว่างกัน นั่นคือลักษณะของอนันตรปัจจัย

แต่ถ้าเป็นอุปนิสสยปัจจัย สภาพซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง ถ้าไม่พิจารณาชีวิตของแต่ละบุคคลจริง ๆ จะไม่เห็นสภาพซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังของอนันตรปัจจัยว่าเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัย

ถ้าปฏิสนธิจิตเป็นอกุศลวิบากทำให้เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน แล้วแต่จะเป็นสัตว์ประเภทหนึ่งประเภทใด ปฏิสนธิจิตดับไปแล้ว จะเปลี่ยนให้ภวังคของมนุษย์มาเกิดต่อจากปฏิสนธิจิตซึ่งเป็นอกุศลวิบากไม่ได้ เพราะฉะนั้น จึงเห็นสภาพซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังของปฏิสนธิจิตว่า เพราะปฏิสนธิจิตซึ่งเกิดและดับไปนั่นเองเป็นที่อาศัยที่มีกำลังทำให้ภวังคจิตประเภทนั้นเกิดขึ้นโดยไม่มีระหว่างกัน ไม่ว่ากระแสของจิตจะเกิดดับสืบต่ออย่างไร ซึ่งท่านผู้ฟังจะพิจารณาย้อนไปถึงตั้งแต่ปฏิสนธิจิตได้ว่า ทำไมชีวิตของแต่ละคนจึงต่างกันมาก ก็เป็นเพราะอนันตรูปนิสสยปัจจัยซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลัง คือ ตั้งแต่ปฏิสนธิจิตเป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่จะทำให้วิถีจิตแต่ละวิถีเกิดขึ้นเป็นไปในวันหนึ่ง ๆ ในเดือนหนึ่ง ๆ ในปีหนึ่ง ๆ จนกระทั่งถึงในชาติหนึ่ง ๆ ซึ่งแต่ละคนจะไม่

เข้าใจเลยว่า ทำไมสิ่งนี้จึงเกิดกับท่านในวันนั้น หรือในเดือนนั้น หรือในปีนั้น ซึ่งถ้าไม่มีปัจจัยที่เป็นสภาพธรรมที่เป็นที่อาศัยที่มีกำลังเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิขณะ วิถีจิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละวันก็เกิดไม่ได้

ในขณะที่แม้ว่าทุกท่านจะอยู่ที่นี้ เห็นเหมือนกันหรือเปล่า อยู่รวมกันในห้องนี้ก็จริง แต่สิ่งซึ่งปรากฏในห้องนี้ซึ่งท่านกำลังเห็นอาจจะต่างกันได้ บางคนอาจจะมองไปทางซ้าย บางคนอาจจะดูทางขวา บางคนอาจจะหันหลังไป เพราะฉะนั้น แม้แต่ในขณะที่เอง อนันตรูปนิสสยปัจจัยก็ทำให้แต่ละบุคคลมีวิถีจิตแต่ละทาง แล้วแต่ว่าจะ เป็นสภาพธรรมใดกำลังปรากฏ หรือบางท่านอาจจะกำลังคิดนึก บางท่านก็อาจจะฟัง และพิจารณาธรรม บางท่านสติปัฏฐานกำลังเกิดระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลัง ปรากฏ ถ้าปฏิสนธิจิตไม่มีอะไรที่ต่างกันเลย ทุกท่านจะไม่ต่างกัน

สำหรับผู้ที่จะสมุปนิสสัยเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน แม้ในขณะที่เอง สติปัฏฐานก็ยังสามารถเกิดได้ นี่แสดงถึงสภาพที่เป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัย ที่อาศัยที่มี กำลังซึ่งทำให้จิตและเจตสิกเกิดขึ้นตามวิถีต่าง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ. ที่ว่าปฏิสนธิจิตดับไปแล้วเป็นที่อาศัยทำให้ภวังคจิตเกิด เมื่อจิตดับไปแล้ว จะเป็นที่ยึดของภวังคจิตได้อย่างไร

ส. ถ้าปฏิสนธิจิตไม่ดับ ภวังคจิตเกิดไม่ได้ เพราะฉะนั้น ภวังคจิตเกิดได้ โดยอาศัยการดับไปของปฏิสนธิจิต เพราะฉะนั้น การดับไปของปฏิสนธิจิตจึงเป็นที่ อาศัยที่มีกำลังของภวังคจิต

ถ. พูดถึงรูปที่ว่า จักขุปสาทเป็นที่อาศัยของจิตและเจตสิก รูปยังไม่ดับไป จึงไม่สงสัย แต่ว่าเมื่อดับไปแล้วเป็นปัจจัย เป็นที่อาศัย ไม่น่าจะเป็นไปอย่างนั้น

ส. สภาพธรรมที่กำลังเกิดขึ้นเป็นไปเพราะปัจจัยต่าง ๆ ในขณะนี้มีหลาย ลักษณะ สภาพธรรมบางอย่างดับไปจึงเป็นปัจจัยให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้น หรือ สภาพธรรมอื่นที่จะมีได้ ต้องในขณะที่สภาพธรรมนั้นยังไม่ดับไป

เป็นเรื่องของสภาพธรรมซึ่งต้องพิจารณาไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเข้าใจจริง ๆ แต่ให้เห็นความสำคัญของอนันตรปัจจัย ถ้าไม่มีปัจจัยนี้ ก็ไม่มีจิตและเจตสิกในขณะนี้ ที่เห็นบ้าง ได้ยินบ้าง ได้กลิ่นบ้าง ลิ้มรสบ้าง รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสบ้าง คิดนึกบ้าง สืบต่อไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะถึงจุติ และเมื่อจุติจิตดับไปแล้ว ยังเป็นอนันตรปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตเกิดต่อไม่มีระหว่างกัน ไม่มีการหยุด ไม่มีใครสามารถทำร้ายหรือทำลาย อนันตรปัจจัยของจิตและเจตสิกดวงก่อน นอกจากพระอรหันต์ ซึ่งจุติจิตของพระอรหันต์ดับเมื่อไร เมื่อนั้นจะไม่เป็นปัจจัยให้จิตและเจตสิกดวงต่อไปขณะต่อไปเกิดขึ้น แต่ตราบใดที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์ จิตทุกขณะจะเป็นอนันตรปัจจัยทำให้จิตดวงต่อไปเกิดขึ้น และเพราะสภาพที่เป็นอนันตรปัจจัยนั่นเองมีกำลัง จึงเป็นอนันตรูป-นิสสยปัจจัย

ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง

๙๔๓/๘๐ ชอยวัดราชวรินทร์ บุคคโล ตากสิน ๒

กราบเรียน ท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่นับถือ

หนูได้ติดตามฟังรายการของอาจารย์มานานพอสมควรแล้ว ได้รับความรู้และนำมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ผลดีพอสมควร ทำให้โทษลดน้อยลง และขออนุโมทนาในมหากุศลในการเผยแผ่ธรรมครั้งนี้ด้วย แต่มีข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องการละความยึดถือ ไม่ยินดียินร้ายในนามรูป เป็นความรู้สึกในเรื่องเกียรติยศและบิรวาร

ทุกคนในโลกนี้ส่วนมากก็มีความสุขจากกาม กิณ เกียรติ และบิรวาร โดยเฉพาะเรื่องเกียรติและบิรวารนับว่ามีความสำคัญมาก การละความยึดถือ ไม่ยินดียินร้ายจะไม่ทำให้ความสำคัญของเกียรติและบิรวารลดน้อยไปหรือ เมื่อเห็นว่ามันไม่สำคัญ ก็ไม่แสวงหา เมื่อไม่แสวงหา ก็ย่อมมีเกียรติและบิรวารน้อย จะมีความสุขได้อย่างไร ย่อมมีแต่ความเจ็บเหงา ไม่ทราบว่าท่านอาจารย์มีความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างไรบ้าง และเห็นด้วยกับหนูหรือไม่

ส. เป็นเรื่องของปัจจัยที่ได้ศึกษาแล้วหรือเปล่า อารัมมณูปนิสสยปัจจัย เพราะฉะนั้น ต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบจริง ๆ จึงจะทราบว่า การถึงพระรัตนตรัย มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะจริง ๆ คือถึงอย่างไร

อารัมมณาธิปัตติปัจจัย ตามปกติ คือ โภกมุลจิต พระผู้มีพระภาคทรงแสดงให้เห็นโทษของอกุศล และทรงแสดงสภาพธรรมตามความเป็นจริงให้เห็นชัดว่า อกุศลเป็นอกุศล และกุศลเป็นกุศล ทุกท่านยังเป็นผู้ที่ต้องการความสุขจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และสำหรับบริวารก็เป็นสิ่งที่สำคัญซึ่งจะทำให้ท่านมีความสุข จะเป็นลาภ หรือยศ หรือสรรเสริญก็ตาม ถ้าเป็นอย่างนี้ไปทุกภพ ทุกชาติ มัวแต่แสวงหาสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ชื่อว่าเป็นผู้ที่ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะจริง ๆ หรือยัง

การกล่าวตามเป็นเรื่องที่ไม่ยาก แต่ว่าเคยลองพิจารณาจริง ๆ หรือไม่ว่า พระผู้มีพระภาคทรงให้ละกิเลส หรือว่าทรงให้มีกิเลสอยู่เรื่อย ๆ ไม่รู้จักหมดสิ้น เรื่องของการที่จะมีลาภ มียศ มีสรรเสริญ สุข และบริวาร แม้ผู้ที่ไม่ได้มีพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ แต่ก็มีลาภ มียศ มีสรรเสริญ สุข และมีบริวารมากมาย ด้วยผลของท่านบ้าง ด้วยผลของศีลบ้าง แต่อย่าลืม ท่าน ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา เพราะฉะนั้น มีอะไรที่ต่างกัน ระหว่างท่านและจาคะ

การให้ท่านสามารถที่จะให้ได้ ไม่ว่าจะมามีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ หรือว่าไม่มีพระรัตนตรัยเป็นสรณะก็ตาม ท่านก็มีได้ ศีลก็มีได้ เป็นอารัมมณาธิปัตติปัจจัยได้ แต่ถ้าไม่มีสุตะ คือ การฟังพระธรรมโดยละเอียด ไม่มีการพิจารณาสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมว่า ขณะใดเป็นอกุศล ขณะใดเป็นกุศล จะมีจาคะ การสละกิเลส คือ การสละความเห็นผิด หรือการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้ไหม

เพราะฉะนั้น มหากุศลญาณสัมปยุตต์ก็ยังไม่เป็นอารัมมณาธิปัตติปัจจัยของบุคคลนั้นเลย เพราะไม่ได้มีการแสวงหาธรรมซึ่งจะดับกิเลส ไม่มีการฟังธรรมเพื่อที่จะให้เข้าใจจริง ๆ ว่า อกุศลทำให้เกิดทุกข์

ถ้ายังเป็นผู้ที่ติดหรือพอใจในบิรวาร ในเกียรติยศ ต้องเป็นผู้ที่มีความทุกข์แน่นอนเมื่อเสื่อมจากเกียรติยศและบิรวาร และสภาพธรรมทั้งหลายก็เป็นอนัตตา แม้ว่าทุกคนจะพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในลาภ ในยศ ในบิรวาร แต่การที่บุคคลใดจะมีลาภ ยศ บิรวารมาน้อย ย่อมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่ใช่ว่าเมื่อทุกคนพอใจอยากจะได้เท่าไร ก็มีเท่านั้น

เพราะฉะนั้น จึงแสดงให้เห็นสภาพที่เป็นอนัตตรูปนิสสยปัจจัยของวิถิจิตแต่ละวิถิจิตเกิดขึ้น แล้วแต่ที่อาศัยที่กำลังเริ่มต้นตั้งแต่ปฏิสนธิจิตนั้นเป็นอย่างไร ก็ย่อมทำให้วิถิจิตของแต่ละบุคคลเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยนั้น

สำหรับการที่จะติดในทรัพย์สมบัติ หรือว่าลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ขอให้ทราบว่าเป็นเพียงชั่วขณะจิตที่คิดถึงเรื่องนั้นในขณะนั้นเท่านั้น ทุกคนมีการเห็น และมีการคิดนึกถึงเรื่องของสิ่งที่เห็น เรื่องของสิ่งที่ได้ยิน เรื่องของสิ่งที่ได้กลิ่น เรื่องของสิ่งที่ลิ้มรส เรื่องของสิ่งที่กระทบสัมผัส สลับกันอยู่เรื่อย ๆ เพราะฉะนั้น ก็เป็นเรื่องราวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ทางใจ แต่ให้ทราบว่า ทุกเรื่องจบ พร้อมกับการดับของจิตแต่ละขณะ เรื่องนั้นจะมีต่อไปไม่ได้เลยทันทีที่จิตดับลง เรื่องนั้นก็หมด เพราะจิตเป็นสภาพที่คิด หรือนึกถึงเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจิตจะคิดถึงเรื่องลาภ หรือเรื่องยศ เรื่องสรรเสริญ เรื่องบิรวาร ทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นสุข เป็นทุกข์ ก็หมดสิ้นไปพร้อมกับการดับของจิตทุก ๆ ขณะ แต่อนัตตปัจจัยซึ่งเป็นอนัตตรูปนิสสยปัจจัยทำให้จิตเกิดต่อ และคิดถึงเรื่องนั้นต่อไปอีกไม่จบสิ้น ทำให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่สำคัญ

ทุกท่านมีทรัพย์สมบัติซึ่งพร้อมที่จะจากไปพร้อมการดับของจิต ขณะนี้ก็ดับอยู่เรื่อย ๆ และก็สูญสิ้นไปเมื่อจุติจิตเกิดและดับไป ซึ่งอาจจะเป็นขณะไหนก็ได้ทั้งสิ้น ขณะที่กำลังเห็น วิถิจิตทางตาดับแล้ว จุติจิตเกิดต่อได้ทันที กำลังได้ยินอย่างนี้ วิถิจิตทางโสตทวารดับแล้ว จุติจิตเกิดต่อได้ทันทีเหมือนกัน เพราะฉะนั้น เรื่องทุกเรื่องไม่ว่าจะเป็นเรื่องลาภ เรื่องยศ เรื่องทรัพย์สมบัติทั้งหมด ย่อมหมดสิ้นไปพร้อมการดับของจิตแต่ละขณะ

เพราะฉะนั้น ควรที่จะได้เห็นความจริงว่า ถ้ายังเป็นผู้ที่ติดอยู่ ต้องการอยู่
ปรารถนาอยู่ในเรื่องของลาภ สักการะ เกียรติยศ บริวารต่าง ๆ ลองพิจารณาว่า
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงหนทางให้ละ ให้ดับกิเลส ไม่ใช่ให้ติด หรือว่าให้พอกพูน
เพิ่มกิเลส

๑๑๑๔

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๕

ผู้ที่ได้ฟังพระธรรมแล้ว เป็นผู้ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะจริง ๆ หรือเปล่า ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่ไปเฝ้าฟังพระธรรม บางท่านได้บรรลุธรรมสามารถดับกิเลสถึงความเป็นพระอรหันต์ บางท่านรู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงความเป็นพระอนาคามีบุคคล บางท่านดับกิเลสได้ถึงความเป็นพระสกทาคามีบุคคล บางท่านดับกิเลสได้ถึงความเป็นโสดาบันบุคคล บางท่านถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ คือ ยังไม่สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมถึงการที่จะดับกิเลสเป็นพระอริยบุคคลได้ แต่ผู้ที่ได้ฟังพระธรรม พิจารณา และเข้าใจว่าพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงนั้นเพื่อการดับกิเลส เพราะฉะนั้น จึงมีกุศลทั้งหลายที่จะต้องอบรมเจริญจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นอรัญญิกปฏิบัติปัจจัยเป็นสภาพธรรมที่น้อมไปที่จะประพฤติปฏิบัติตาม

แต่ผู้ที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ย่อมมีรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่น่าพอใจ เป็นอรัญญิกปฏิบัติปัจจัย และขณะใดที่มีกำลังทำให้โลภมูลจิตเกิดขึ้นติดหรือพอใจในขณะนั้น สภาพธรรมนั้นซึ่งเป็นอรัญญิกปฏิบัติปัจจัย ก็เป็นอรัญญิกปฏิบัติปัจจัย

เพราะฉะนั้น แม้แต่การที่จะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ก็จะต้องพิจารณาตรงตามความเป็นจริงว่า ท่านเป็นผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจริง ๆ หรือเปล่า เพราะบางท่านอาจจะเข้าใจว่า เมื่อกราบไหว้บูชาพระรัตนตรัยแล้วจะทำให้ได้ลาภยศ สรรเสริญ สุข ได้บริวาร ถ้าคิดอย่างนี้ หรือหวังอย่างนี้ ในขณะนั้นชื่อว่าถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจริง ๆ หรือเปล่า

แต่ถ้าด้วยสุตะ คือ การฟังพระธรรม และเข้าใจในพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ พระมหากรุณาธิคุณ เข้าใจในสภาพธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้และทรงแสดง และน้อมมาเพื่อประพฤติปฏิบัติจนกว่าจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ดับกิเลสได้ ผู้นั้นก็เป็นผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะอย่างแท้จริง ถ้าไม่ได้ฟังพระธรรม ก็จะมีเพียงขั้นทานและศีล แต่สุดท้ายจะ ภาวนายังไม่มี

ถ. การถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ บางครั้งยังปฏิบัติไม่ถูก ในครั้งพุทธกาล ถ้าพระผู้มีพระภาคยังทรงมีพระชนม์อยู่ ถ้ามีปัญหาชีวิตก็เข้าไปเฝ้าทูลถามปัญหา เช่น ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีจะแต่งงานลูกสาวกับผู้ที่ เป็นมิจฉาชีวะ ไม่รู้ว่าเมื่อแต่งงานไปแล้วจะเกิดอะไรขึ้น จึงไปทูลถาม ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสให้แต่งงานไป อย่างนี้ก็ไม่สงสัย ปฏิบัติได้ สมัยนี้ถ้ามีปัญหาชีวิตเกิดขึ้น เราจะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ เราจะปฏิบัติอย่างไร เช่น เกิดโรคภัยไข้เจ็บขึ้น เราจะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ จะต้องทำอย่างไร

สุ. จะถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะเฉพาะเวลาป่วยไข้เท่านั้นหรือ คล้าย ๆ กับ หมอแล้ว เหมือนจะเป็นอย่างนั้น เหมือนกับพระรัตนตรัยจะรักษาโรคได้

ถ. ส่วนใหญ่เวลาจะยึดอะไรเป็นที่พึ่ง เป็นสรณะ ก็เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ถ้ามีความสุข ก็มักจะเพลิดเพลินไป

สุ. อย่าให้เป็นอย่างนั้นเลย เพราะพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นเรื่องละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งจะต้องฟังอย่างมากและเป็นเวลานาน ต้องศึกษาจริง ๆ พิจารณาจริง ๆ แม้ตลอดชีวิตก็ยังไม่จบ

เพราะฉะนั้น จะต้องทราบว่า เมื่อถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ก็จะต้องฟังพระธรรมจริง ๆ และพิจารณาจนกระทั่งเข้าใจในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง โดยละเอียดยิ่งขึ้น

ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ทุก ๆ ขณะ จะต้องอบรมเจริญปัญญาจนกว่าจะ ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมซึ่งเป็นอนัตตาจริง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

หวังอะไรเวลาป่วยไข้ที่จะมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะ หวังอยากจะหายโรค ถ้าหายแล้วจะเลิกสรณะ หรือจะยังมีพระรัตนตรัยเป็นสรณะต่อไปเพื่ออย่างอื่น เช่น ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข แต่นั่นเป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงสอน ไม่ใช่ให้ติด

เพราะฉะนั้น แต่ละชีวิตจะเห็นได้ว่า แล้วแต่อนันตรปัจจัยและอนันตรูปนิสสย-
ปัจจัย และปัจจัยอื่น ๆ ไม่ใช่มีแต่เพียงอนันตรปัจจัยเท่านั้น ยังมีปัจจัยอื่นอีกที่ทำให้
แต่ละบุคคลเป็นไปตามขณะจิตที่เกิดขึ้นตามปัจจัยนั้น ๆ

อย่างเช่น ท่านผู้ฟังซึ่งยังสงสัยในเรื่องนี้ ก็เป็นเพราะมีการสะสมมาที่ยังคงยินดี
พอใจ และเห็นความสำคัญของเกียรติยศ บริวาร ความสุขจากกาม กิเลส เกียรติ
ซึ่งทุกคนที่ยังไม่ได้ฟังพระธรรม ยังไม่ได้พิจารณาโดยละเอียด ก็จะเป็นอย่างนี้
เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ สภาพธรรมที่เป็นอารมณ์นาฬิกายปัจจัย เป็นที่แสวงหา เป็น
อารมณ์อุปนิสสยปัจจัย เป็นสภาพธรรมซึ่งทำให้เกิดขึ้นพอใจอย่างหนักแน่นใน
อารมณ์นั้น ก็ไม่พ้นจากโลภมูลจิต และสิ่งซึ่งเป็นอารมณ์ของโลกะ คือ รูป เสียง
กลิ่น รส โสภณูปะที่ดี ที่น่าพอใจทั้งหลาย ถ้าไม่อบรมเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ไม่มี
การระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ก็ไม่สามารถเห็นความเป็นอนัตตา
ของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่สามารถที่
จะเข้าใจลักษณะของปัจจัยแต่ละอย่าง ซึ่งทำให้สภาพธรรมเกิดขึ้นเป็นไปในขณะนี้

ทุกท่านนั่งอยู่แล้วในขณะนี้ อะไรจะเกิดขึ้นในขณะต่อไป ทราบไหม ไม่มีทางที่จะ
รู้ได้เลยว่า จะเป็นวิถิจิตทางไหน จะเป็นโลกนี้หรือว่าจะเป็นโลกหน้า ทุกขณะจิตนี้
เล็กน้อยเหลือเกิน ไม่ว่าจะเป็นความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โสภณูปะ
ในเกียรติยศ ในบริวาร ซึ่งเป็นเพราะจิตคิดถึงเรื่องนั้น ๆ ทางใจ บริวารทั้งหมดจบสิ้น
เมื่อจิตที่กำลังคิดถึงเรื่องนั้นดับลง เกียรติยศและชื่อเสียง หรือทรัพย์สมบัติทั้งหมด
ก็หมดสิ้นพร้อมกับการดับของจิตที่กำลังคิดถึงเรื่องนั้น

เพราะฉะนั้น ทุกอย่าง แท้ที่จริงแล้วเป็นเพราะจิตและเจตสิกเกิดขึ้นมีอารมณ์
ต่าง ๆ มีการคิดนึกต่าง ๆ ตามปัจจัยต่าง ๆ ซึ่งสติสามารถจะระลึกถึงและเห็น
สภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน และยังเห็นสภาพที่เป็นปัจจัยต่าง ๆ
ด้วยเมื่อได้ศึกษาโดยละเอียด

การที่จะเห็นสภาพธรรมไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน โดยที่ไม่ได้ศึกษา
ธรรม ย่อมเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ เพราะแม้จะได้ยินได้ฟังเรื่องของปัจจัยและเข้าใจแล้ว

ก็จะต้องอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อให้ประจักษ์แจ้งในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเป็นปัจจัยทั้งหลาย

ขณะนี้เอง ไม่พ้นจากอนันตรปัจจัย แต่ถ้าสติไม่เกิดจะไม่รู้เลยว่า เห็นและได้ยินคนละขณะ เพราะฉะนั้น ขณะจิตที่เกิดขึ้นนี้แม้ว่าจะมีมาก แต่จะไม่ปรากฏเลย ถ้าสติไม่ระลึก

หลังจากที่จักขุทวารวิถิจิต จิตที่รู้อารมณ์ทางตา ซึ่งได้แก่ ปัญจทวาราวชชนจิต จักขุวิญญาณจิต สัมปฏิจฉนจิต สันตึรณจิต โภกฐัพพนจิต และชวนจิตซึ่งแล้วแต่ว่าจะเป็นอกุศลประเภทใด หรือว่ามหากุศลจิตเกิดขึ้น ๗ ขณะและดับไป คือ ในขณะนี้นั่นเอง และมีภวังคจิตคั่น วิถิจิตทางมโนทวารจึงเกิดต่อ แต่ผ่านไปมากมายหลายวิถียก ก็ไม่มีการรู้สึกตัว หรือว่าไม่มีการระลึกรู้ตามความเป็นจริงว่า นี่คือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมแต่ละประเภทซึ่งเกิดดับเพราะเหตุปัจจัย

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานจึงเป็นการอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามที่ได้ศึกษา ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงแล้ว แต่ถ้าไม่ตรง การศึกษาธรรมก็ไม่มีประโยชน์เลย ถ้าจะไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมที่กำลังเห็นในขณะนี้ หรือไม่ระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ โดยนัยเดียวกัน เป็นสิ่งซึ่งจะต้องอบรมเจริญขึ้นเรื่อย ๆ แต่ว่าสามารถจะอบรมเจริญได้

ถ. อารมณ์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรูปารมณ์ คือ อารมณ์ทางตา เป็นสิ่งซึ่งกำหนดได้ยาก เมื่ออารมณ์เกิดขึ้น หรือเราเห็นรูป ความคิดที่เกิดขึ้นอันแรก คือ สวยหรือไม่สวย ชอบหรือไม่ชอบ ไปถึงขนาดนั้น แต่ว่าขณะนั้นเองสติเกิดขึ้น สติที่เกิดขึ้นแทนที่จะกำหนดความคิดในตอนที่เรารู้อารมณ์ กลับไปหาอารมณ์อย่างอื่น คือ ไปคิดหาอารมณ์ที่จะมากำหนด ผมคิดว่าไม่ตรงกับที่อาจารย์บรรยาย

สุ. การอบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่เรื่องง่ายเลย จะเห็นได้ว่า จิตที่คุ้นเคยชินกับการนึกถึงเรื่องต่าง ๆ นั้น จะต้องเกิดตามเหตุตามปัจจัย ที่จะให้สติระลึกตรง

ลักษณะที่เป็นปรมาัตถธรรม คือ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ต้องเริ่มพิจารณา แล้วพิจารณาอีก ระลึกแล้วระลึกอีก ปรรวณแล้วปรรวณอีก และอาจจะกลับไปตรึก หรือพิจารณา หรือฟังเรื่องของสติปัฏฐานแม้ในตอนต้น ๆ อีก เพื่อที่จะปรุงแต่งให้สติ ระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมจริง ๆ แทนที่จะเป็นเพียงตรึกนึกถึงเรื่องอารมณ์ ที่จะระลึก

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งถามว่า สติปัฏฐาน การรู้สึกตัว คือ ขณะไหน เมื่อไร

ซึ่งบางท่านได้ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานแล้ว ได้ยินอีกเพียงเล็กน้อย อาจจะก่อเหตุให้สติเกิดขึ้นระลึกรู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เวลาที่สภาพแจ้งปรากฏ ขณะนี้ทุกท่านต้องปรากฏแน่เพราะมีกายปสาท เวลาที่แจ้ง ปรากฏ เป็นสติปัฏฐานแล้วหรือยัง

ต้องคิด ปัญญาจะเกิดเพราะพิจารณาไตร่ตรองจริง ๆ ถ้าขณะนั้นไม่มีการศึกษา ไม่มีการน้อมพิจารณาลักษณะที่แจ้งว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง เช่น ในขณะที่หลงลืมสติในวันหนึ่ง ๆ ทุกท่านกระทบสัมผัสแจ้ง แต่ขณะที่หลงลืมสติก็ เป็นกำอื้อ เป็นโตะ เป็นวิหยา เป็นโทรศัพท์ เป็นรถยนต์ เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ในขณะที่ หลงลืมสติไม่ได้น้อมศึกษาลักษณะที่แจ้งว่า เป็นแต่เพียงลักษณะแจ้งเท่านั้น เป็นสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ไม่ต้องทำอะไร และไม่ต้องไปแสวงหาอารมณ์อะไร เพราะ กำลังปรากฏทุกอารมณ์ที่ปัญญาไม่เคยรู้ชัด ซึ่งการที่ปัญญาจะรู้ชัดได้เพราะมีการ ระลึกได้ว่า สติปัฏฐาน คือ การระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ในขณะที่หลงลืมสติ ไม่มีการน้อมพิจารณาแจ้งว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรม อย่างหนึ่ง แต่รู้ว่าเป็นโทรศัพท์ เป็นวัตถุสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ในขณะที่กระทบ สัมผัสแจ้ง และน้อมพิจารณารู้ลักษณะที่แจ้ง ขณะนั้นจึงเป็นสติปัฏฐาน ไม่ได้ต่างกับ ชีวิตประจำวันเลย แจ้งปรากฏในชีวิตประจำวันอย่างไร เวลาที่สติปัฏฐานเกิดขึ้น แจ้ง ก็ยังคงปรากฏเป็นแจ้งอย่างนั้น ไม่เปลี่ยน แต่ในขณะนั้นมีการน้อมศึกษา พิจารณา เพื่อที่จะรู้ว่า แจ้งเป็นเพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่ง และยังไม่พอ เพราะแจ้งในขณะนั้น ไม่ใช่เป็นโตะ เป็นกำอื้อแล้ว เป็นเพียงลักษณะของสภาพธรรมชนิดหนึ่งก็จริง แต่ว่า

สภาพธรรมที่รู้แจ้ง ยังไม่เคยระลึกเลย ธาตุรู้ อากาธุรู้มีจริง ๆ ในขณะที่กำลังเห็น เห็น ไม่ใช่สิ่งที่ปรากฏทางตาแน่นอน แต่เห็นเป็นสภาพที่กำลังรู้ คือ เห็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ความเข้าใจไม่ยาก แต่ยากที่สติจะระลึกในขณะที่กำลังเห็น น้อมศึกษา พิจารณาว่า เป็นสภาพรู้ที่กำลังรู้สิ่งซึ่งผู้ที่ไม่รู้จักอุปสมบทไม่มีโอกาสจะเห็น ในขณะที่สิ่งที่ปรากฏทางตา ตามปกติ ไม่ติดปกติเลย แต่ขณะใดที่ระลึกได้ และเกิดการน้อมที่จะรู้ว่า ธาตุรู้ สภาพรู้ไม่ใช่สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา เป็นแต่เพียงลักษณะรู้ เหมือนกับ ทางหู เสียงกำลังปรากฏ เป็นปกติทุกอย่าง แต่ขณะใดที่น้อมระลึกว่า มีสภาพที่กำลังรู้เสียง กว่าจะชัดเจนว่า ธาตุรู้ อากาธุรู้ สภาพรู้ ซึ่งศึกษามาตั้งแต่เริ่มต้นว่าเป็นจิตปรมัตถ์ โดยชื่อ แต่ว่าโดยอาการ โดยกิจ โดยลักษณะที่เป็นธาตุรู้จริง ๆ ถ้าไม่พิจารณาในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลังลิ้มรส กำลังรู้สิ่งกระทบสัมผัส หรือกำลังคิดนึกแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะรู้ได้ว่า ธาตุรู้ หรือสภาพรู้เป็นนามธรรม ซึ่งหมายความว่า ไม่มีรูปร่างสัณฐานใด ๆ เลยทั้งสิ้น ไม่ใช่กลิ่น ไม่ใช่รส ไม่ใช่ไฉฏฐัพพะ เป็นแต่เพียงนามธาตุซึ่งเกิดขึ้นรู้อารมณ์ที่ปรากฏและดับไป

ถ. เป็นการผิดพลาดในการปฏิบัติที่กระผมทำมาแต่ก่อน เพราะแต่ก่อนนี้เคยเข้าปฏิบัติ อาจารย์สอนให้กำหนดอารมณ์อย่างนั้นอย่างนี้เพื่อจะหารูปนาม ให้เห็นรูปนาม นี่เป็นความเข้าใจผิดอย่างมหันต์เลย เพราะเข้าใจผิดว่า รูปนามจะต้องสร้างขึ้นมา ความจริงไม่ใช่อย่างนั้น รูปนามมีอยู่แล้วเป็นปกติธรรมดา แต่เราไม่รู้เอง หรือเราไม่มีสติกำหนดเอง เป็นการติดในข้อปฏิบัติเก่า ๆ แก่ยากจริง ๆ ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการนี้ผิด พยายามแก้ แต่ก็อดไม่ได้ ส่วนใหญ่จะนึกได้ตอนที่คิด เมื่ออารมณ์ดับไปแล้ว ก็คิดถึงเรื่องนั้น กำหนดได้ตอนหลังว่า ที่คิดนี้ก็สักแต่ว่าความคิด สักแต่ว่าจิตที่เกิดขึ้น และก็หายไป มาได้ตอนนี้หน่อยหนึ่ง แต่ในขณะที่เห็นทางตาก็คือ ได้ยินทางหู ก็ดี หรือทางอื่น ๆ ในทำนองเดียวกัน มันจับไม่ได้ ที่ประจักษ์จริง ๆ จับไม่ได้ ได้ตอนที่หายไปแล้วและมาคิดทีหลัง มากำหนดว่า ก็เป็นเพียงธาตุชนิดหนึ่งซึ่งคิดถึงเรื่องทีล่องไปแล้ว มาได้ตรงนี้หน่อยหนึ่ง

สุ. ท่านอื่นก็คงคล้าย ๆ กัน เหมือน ๆ กัน ใช่ไหม ทุกท่านเป็นอย่างนี้

๑๑๑๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๔ มกราคม ๒๕๒๕

ส. ท่านที่เคยปฏิบัติผิดมาแล้ว จะทราบได้ว่า เคยปฏิบัติผิดอย่างไรก็มักจะเกิดปรากฏซ้ำอีก แม้จะมีความเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้องแล้วก็ตาม เพราะฉะนั้น การสะสมของจิต ซึ่งต่อไปจะทราบว่า เป็นอาเสวนปัจจัย จนกระทั่งเป็น ปกตูปนิสสยปัจจัย จะต้องอาศัยการอบรมเจริญใหม่จริง ๆ อีก แต่ก็มีทางที่จะแก้ไขได้ ไม่ใช่แก้ไขไม่ได้ คนที่เคยเห็นผิด อาศัยการฟังและพิจารณา ย่อมเกิดความเห็นถูกต้อง แต่ถ้าไม่ฟัง และไม่พิจารณา ก็หมดทางที่จะเห็นถูกต้อง ย่อมยึดถือความเห็นผิดว่าเป็นความเห็นถูกต้องอยู่เรื่อย ๆ และเมื่อมีการสะสมความเห็นผิดจนกระทั่งเป็นปกติ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย ย่อมทำให้ความเห็นผิดนั้นมีปัจจัยที่จะเกิดต่อไปอีก และอาจจะเห็นผิดมากขึ้นอีกด้วย

ความเห็นถูกต้องก็โดยนัยเดียวกัน เพราะฉะนั้น ถ้าสะสมปัจจัยที่จะให้เกิดความเห็นถูกต้องขึ้นฟัง และอบรมเจริญไปเรื่อย ๆ ทีละเล็กทีละน้อย ในที่สุดความเห็นผิดก่อน ๆ ย่อมหมดไปได้ แต่เป็นเรื่องที่จะต้องอบรมเจริญจริง ๆ ฟังง่าย แต่การที่จะดับปัจจัยต่าง ๆ ที่เคยสะสมมาให้หมดสิ้นเป็นสิ่งที่ยาก ถ้าหากกุศลญาณสัมปยุตต์ไม่เกิด ไม่เพิ่มขึ้น ไม่เป็นกำลัง ไม่เป็นอารัมมณาทิปปัจจัย ไม่เป็นอารัมมณูปนิสสยปัจจัย ก็ไม่มีทางที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ท่านผู้ฟังคงจะไม่ทราบว่า ที่ท่านกำลังฟังธรรมในขณะนี้ เพราะเป็น อารัมมณาทิปปัจจัย และเป็นอารัมมณูปนิสสยปัจจัยของจิตที่กำลังฟัง เริ่มจากความสนใจในพระธรรม เป็นอารัมมณาทิปปัจจัย แม้ในขณะที่กำลังฟัง กำลังเป็นอารมณ์ของจิตในขณะนี้ เป็นอารัมมณาทิปปัจจัย และเป็นอารัมมณูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลังของจิตที่กำลังฟัง ตามเหตุตามปัจจัยทั้งสิ้น ท่านอาจจะมีธุระ มีกิจจำเป็น แต่แม้กระนั้นการฟังธรรมก็ยังเป็นอารัมมณาทิปปัจจัย ซึ่งเมื่อจิตเกิดขึ้นฟัง

ขณะใด ขณะนั้นเป็นอารมณ์อุปนิสัยปัจจัย วิถีจิตก็เป็นอนันตรูปนิสัยปัจจัย เพราะเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ซึ่งสามารถที่จะรู้ได้ เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญา ก็ต้องเป็นไปในลักษณะที่แล้วแต่เหตุปัจจัยจริง ๆ จนกว่าปัจจัยที่จะให้รู้แจ้ง อริยสัจธรรมพร้อมสมบูรณ์เมื่อไร ในขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังได้กลิ่น กำลัง ลิ้มรส กำลังรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส กำลังคิดนึก หลังจากนั้นก็สามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม ประจักษ์แจ้งลักษณะของนิพพานเป็นพระอริยบุคคลได้

เพราะฉะนั้น ต้องอาศัยการสะสมอบรมเจริญไปที่ละเล็กทีละน้อย แต่ลองคิดว่า ถ้าไม่ฟังเลยจะเป็นอย่างไร จะยังคงมีความเห็นผิดอยู่ และไม่มีหนทางที่จะละ ความเห็นผิด ถ้าไม่อาศัยพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้แล้วโดยละเอียด

แต่ละท่านที่ได้ฟังธรรมและเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ก็ทราบได้ว่า ท่านถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะจริง ๆ แม้ว่าจะยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม แต่เพราะเหตุใด จึงฟังธรรม เพราะเหตุใดจึงพิจารณาธรรมโดยละเอียด เพราะเหตุใดจึงอบรมเจริญ สติปัฏฐาน แม้ว่าจะเพียงเล็กน้อยในภพหนึ่ง ในชาติหนึ่ง ในวันหนึ่ง ในเดือนหนึ่ง ก็ยังเป็นการอบรมการประพฤติปฏิบัติในทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมโดยถูกต้อง

ถ. การหาสถานที่ปฏิบัติ การเจริญสติปัฏฐานนี้ ถ้าไปเจริญในสถานที่ไม่ สมควร มันหลงง่าย

ส. ขอบพระทานโทษ ที่ไหนเป็นที่ที่ไม่สมควร

ถ. อย่างที่มีคนพลุกพล่านมาก เพราะวาสติยังอ่อน ถ้าอยู่ในที่แออัด หรือในรถเมล์ เจริญได้ ผมไม่เถียง แต่หลงมาก

ส. เวลาอยู่คนเดียว หลงมากไหม

ถ. ถ้าหากสติไม่เกิด ก็หลง

ส. มากไหม

ถ. มาก

ส. เท่า ๆ กันไหม

ถ. ถ้าไม่มีสติ ก็เท่า ๆ กัน

ส. ถ้ากำลังเลือกสถานที่ ในขณะที่กำลังเลือก จะเสียเวลาที่สติจะเกิด
ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมตามปกติใหม่

ถ. เสีย ตอนไปนี้เสียแน่ แต่ถึงที่ปฏิบัติ เช่น ตามโบสถ์ที่ส่งดสงบ เหตุที่
จะมาชวนให้เราหลงลืมไปทางตา ทางหู ก็น้อย เช่น เราเดินจงกรม เรากำหนดที่รูปที่
กระทบเรื่อย ๆ ที่กระทบเท้า

ส. ขอประทานโทษ การไปเป็นปกติของท่านผู้ฟังหรือเปล่า

ถ. เป็นปกติ

ส. เป็นปกติเหมือนอย่างมาฟังธรรมที่นี่ไหม

ถ. เหมือน

ส. เพราะฉะนั้น ก็ไม่มีอะไรที่ต่างกัน

ถ. แต่เหตุที่สติจะเกิดน้อย

ส. คงไม่ลืม ในมหาสติปัฏฐานสูตรมีข้อความที่กล่าวไว้ทุกบรรพว่า
เป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ถ้าทั้งคำว่า ปกติ ไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะสภาพความ
เป็นอนัตตาของธรรมที่กำลังปรากฏ

เพราะฉะนั้น การที่จะเป็นผู้ที่รู้จริง อย่าลืม รู้จริง คือ รู้ลักษณะของ
สภาพธรรมที่เกิดเพราะเหตุปัจจัยตามปกติตามความเป็นจริง ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะไป
ไหน เป็นปกติตามความเป็นจริงของท่านผู้ฟังไหม ถ้ามีงานศพที่จะต้องไปวัด เป็น
ปกติตามความเป็นจริงหรือเปล่า

ถ. เป็น

ส. ถ้าเป็นปกติตามความเป็นจริง สติปัฏฐานระลึกถึงลักษณะของ
สภาพธรรมในขณะนั้น เพราะว่าเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน อย่าลืมคำว่า เป็นผู้
มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ถ้ามีความต้องการเข้ามาแทรก ละความเป็นปกติ ไม่สามารถที่
จะเห็นว่า ขณะนี้เองไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเลย

เพราะฉะนั้น มุ่งหน้าที่จะไปรู้บางนาม บางรูป บางแห่ง ซึ่งปัญญาไม่สามารถจะเจริญจนกระทั่งสามารถเห็นว่า ธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา อย่าลืม ธรรมทั้งหลายและจะเลือกได้อย่างไร

ถ. ที่ผมพูดนี้ไม่ใช่เลือก ตามทางที่ผมนั่งรอมมา ผมก็พยายามระลึกเหมือนกัน แต่สติเกิดน้อย หลงลืมเรื่อย

ส. เวลาที่ฟังธรรม ต้องฟังด้วยดีและพิจารณาด้วยดี พญฺญชนะอาจจะกล่าวว่า เจริญสติ แต่ความเป็นจริงต้องเข้าใจว่า แท้ที่จริงแล้ว สติเจริญ ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นผู้ที่ทำการเจริญสติ เพราะถ้าสติเจตสิกไม่เกิดระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้น เจตสิกอื่นไม่สามารถที่จะกระทำกิจของสติเจตสิกได้ เพราะฉะนั้น แม้พญฺญชนะจะกล่าวว่า เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ แต่โดยความหมายที่ว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา จึงต้องเข้าใจด้วยว่า แท้ที่จริงแล้ว สติเจริญ ไม่ใช่มีผู้หนึ่งผู้ใดเจริญสติ

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้มีปกติตามธรรมดา และสติเกิดระลึกได้ จะเห็นว่า สติเป็นอนัตตา ไม่ใช่เป็นผู้ไปทำสติ

ถ. ใช่

ส. ต้องการรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติในขณะนี้ไหม

ถ. ก็ต้องการรู้

ส. ทางที่จะรู้มีไหม

ถ. มี

ส. ทำอย่างไร

ถ. อย่างขณะนี้ก็กำหนดทางหู

ส. ใครกำหนด

ถ. ก็สติ

ถ้าเห็นว่า ขณะที่กำลังรู้เสียง สงบ ลองพิจารณาสักเล็กน้อยว่า พอใจไหมที่
สงบในขณะที่เสียงปรากฏ ถ้าเป็นปัญญาจริง ๆ ต้องละ เพราะเป็นแต่เพียงสภาพธรรม
ชนิดหนึ่งซึ่งเกิดดับ ถ้าเกิดความสงบขึ้น ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งซึ่งไม่ใช่เรา
ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล แต่ก่อนที่ปัญญาจะคมกล้าถึงขั้นที่จะดับหรือละ จะเห็นได้ว่า
จะมีสภาพธรรมที่พอใจ หรือติด แม้ในอารมณ์ที่กำลังปรากฏได้

เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญปัญญาจึงต้องเป็นเรื่องที่ละเอียดจริง ๆ ต้องพิจารณาจริง ๆ ถ้าผลอ สงบเป็นอย่างไร ดีใจไหม พอใจไหม ยังไม่ทั่วไป ยังไม่เหมือนกับสภาพธรรมทั้งหมดที่ไม่ใช่เราเลย เพราะสำหรับบางท่าน อกุศลไม่ชอบไม่ใช่เรา แต่พอมมาถึงกุศล เป็นเราจริง ๆ พอใจจริง ๆ ยึดถือจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ยังไม่ใช่วรรณทั้งหลายเป็นอนัตตา เพราะกุศลยังเป็นเราอยู่ หรือความสงบยังเป็นเราอยู่

มีความต้องการอะไรบ้างไหมเวลานี้ พ้นไปได้ไหม ต้องการสติ ต้องการปัญญา จนกว่าจะจะได้จริง ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมซึ่งเกิดดับ เหมือนกันหมด ไม่ว่าจะ เป็นโลภะเกิดขึ้นและดับไป โทสะเกิดขึ้นและดับไป สติเกิดขึ้นและดับไป ปัญญาเกิดขึ้นและดับไป

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ เมื่อเป็นผู้มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานแล้วว่า ท่านเป็นต้นหาจริต หรือว่าทวิขุจริต แต่อย่าลืม ทวิขุไม่เกิดกับจิตอื่นนอกจากโลภ-มูลจิต เพียงแต่ว่าขณะใดลักษณะของสภาพความต้องการจะเกิดขึ้นเป็นไป หรือว่า ขณะใดความเห็นผิด ความเข้าใจผิดในการปฏิบัติหรือในลักษณะของสภาพธรรม จะเกิดขึ้น

ถ. ถ้าไม่เลือก เพราะเหตุใดในสมัยพระพุทธเจ้า ต้องไปเทศน์ในป่าช้าที่มี คนตายอัดขึ้นพอง เชิญให้คนที่หลงสวดยหลงงมงายไปที่ป่าช้า เทศน์ประกอบนิมิตไปด้วย

ส. ในขณะนั้นเห็นอะไร สภาพธรรมใดกำลังปรากฏเป็นอารมณ์ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมเพื่อที่จะให้พิจารณารู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนั้น สำหรับอสุภกัมมัฏฐานที่เป็นสติปัฏฐาน เป็นเพียงให้เห็นโทษ เพื่อให้เกิดการระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงเท่านั้น ไม่ใช่หมายความว่า ผู้นั้นจะต้องอบรมเจริญอสุภกามานาจนกระทั่งฉานจิตเกิด

เพราะฉะนั้น ก็แล้วแต่อัธยาศัยในขณะนั้น สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนจริง ๆ แล้วแต่ว่าปัญญาของใครอบรมมา เมื่อได้ ฟังแล้ว สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาซึ่งเกิดดับ

สิ่งที่ปรากฏเป็นอสุภะ ที่เป็นซากศพ ที่กำลังปรากฏเป็นอารมณ์ ในขณะนั้น
เกิดดับไหม

ถ. ถ้ายังเป็นปุถุชนอยู่ ก็ยังไม่เห็น แต่กิเลสก็หดหู่อยู่แล้ว เห็นคนตาย
สังเกตดูคนจะเศร้าโศกเสียใจ จะทำอะไรก็ไม่เอา บางทีจะเป็นลมเมื่อเป็นญาติพี่น้อง

ส. คนตายกับคนเป็น วันหนึ่ง ๆ เห็นคนตายมาก หรือเห็นคนเป็นมาก

ถ. เห็นคนเป็นมาก

ส. เห็นคนเป็นมาก และคนเป็น ๆ ที่กำลังเห็นนี้เกิดดับไหม

ถ. เวลาที่มีสติก็เกิดดับ แต่ถ้าไม่มีสติ ก็ปุถุชนธรรมดา

ส. เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเห็นอสุภะซึ่งเป็นซากศพ หรือไม่เห็นอสุภะก็ตาม
สิ่งที่ปรากฏทางตาที่เกิดดับ เพียงแต่ว่าสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นเป็นสิ่งที่
พระผู้มีพระภาคก็ทรงแสดงธรรมเนื่องกับสิ่งนั้น เพื่อที่จะให้ปัญญาผู้ลักษณะของ
สภาพธรรมตามความเป็นจริง

ท่านผู้ฟังได้ยินคำว่า ทุกข์ บ่อย ๆ เป็นอริยสัจธรรมที่ ๑ ทุกขอริยสัจ
หมายความว่าอะไร

ถ. ทุกขอริยสัจ คือ ของจริง ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์
ความตายก็เป็นทุกข์

ส. การเกิดขึ้นและดับไปของสภาพธรรมเป็นทุกขอริยสัจ ไม่ใช่หมายความว่า
ว่า ท่านผู้ฟังต้องเป็นทุกข์ ถูกไหม

ถ. ถูก

ส. เพราะว่ามหากุศลจิตไม่ได้ประกอบด้วยโทมนัสเวทนา มหากุศลจิต
ประกอบด้วยอุเบกขาเวทนาหรือโสมนัสเวทนา เพราะฉะนั้น ไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่ต้องมี
การเจ็บป่วย จึงจะกล่าวว่า เห็นทุกข์

ถ. เพราะอะไรพระผู้มีพระภาคจึงพาคนไปดูศพที่ขึ้นอืดที่ป่าช้า

ส. เหมาะกับจิตอัธยาศัยของใคร มีพระอรหันต์ที่รูปซึ่งต้องไปที่ป่าช้า
และมีพระอรหันต์จำนวนเท่าไรที่ไม่ต้องไปป่าช้า ที่ท่านผู้ฟังจะอ้างว่า ต้องไปที่นั่น

ต้องทำอย่างนั้น ซึ่งพระผู้มีพระภาคเป็นผู้ที่ทรงรู้แจ้งอริยาคัยของสัตว์โลกว่า สำหรับแต่ละบุคคลนั้น ธรรมที่เหมาะสมที่จะทำให้บุคคลนั้นเกิดระลึกได้ รู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริงคืออะไร

มีภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง อาจารย์ของท่านให้ท่านตรีนึกถึงอสุภกัมมัฏฐาน แต่ปรากฏว่า ท่านไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเลย แต่เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเนรมิตดอกบัวทองให้ เพราะในชาติก่อนท่านเคยเป็นช่างทอง ท่านก็สามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม และจะอย่างไร จะเกณฑ์ทุกคนไปป่าช้า ก็ไม่ใช่จิตอริยาคัยของบุคคลนั้น

ถ. ไม่ใช่อย่างนั้น ขอประทานโทษ ผมติดตามอาจารย์ทางวิปัสสนาทุกวัน

สุ. ขออนุโมทนา แต่ท่านผู้ฟังต้องพิจารณาด้วยว่า สภาพธรรมที่จะประจักษ์แจ้ง ต้องเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ตามปกติ ปัญญาจึงจะเจริญขึ้น

คำว่า ทุกข์ น่าสนใจไหม

เพราะว่าบางท่านอาจจะหมายถึงทุกข์กาย หรือทุกข์ใจ แต่ตามความเป็นจริง ทุกข์ ตรงกันข้ามกับสุข เพราะว่าผู้ซึ่งเกิดปัญญา ไม่เห็นความน่าพอใจในสภาพธรรมที่ปรากฏ ตรงกันข้ามกับสุข ถ้าสุข คือ เห็นสภาพที่ยังน่าพอใจอยู่ ไม่ว่าจะเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ขณะที่สุขเกิดขึ้น หมายความว่า ยังเห็นสภาพที่น่าพอใจของสิ่งที่ปรากฏ

แต่สำหรับความหมายของทุกข์ คือ ปัญญาเกิดขึ้นรู้ชัดว่า สิ่งที่ปรากฏนั้น ไม่ใช่สภาพที่ควระติด หรือควระยินดีต่อไป เพราะฉะนั้น จึงเป็นการประจักษ์ลักษณะที่ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตาของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

๑๑๑๖

ที่ห้องประชุมตึกสภาการศึกษาามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

ส. ทางตาในขณะนี้ สีสันวันณะต่าง ๆ รูปร่างลักษณะต่าง ๆ ที่สวຍ เห็น
แล้วเป็นอย่างไร

ณ. ชอบใจ

ส. เป็นสุข เพราะฉะนั้น จึงยังเห็นสิ่งนั้นว่าเป็นสวระ หรือน่าติด
น่าพอใจ น่าเพลิดเพลิน น่ายินดี แต่ถ้าอบรมเจริญปัญญาารู้ว่า สภาพธรรมที่ปรากฏ
ทางตา ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นของจริงชนิดหนึ่งซึ่งปรากฏได้เฉพาะ
ทางตาและดับไป ถ้าประจักษ์อย่างนี้จริง ๆ ทุกข์ขณะนั้น คือ ไม่เห็นความเป็นสุข
หรือความเป็นสิ่งที่น่าเพลิดเพลินยินดี จึงชื่อว่าเห็นทุกข์ แต่ไม่ใช่ว่าต้องไปปวดเจ็บ
หรือไปทรมาน แต่เป็นปัญญาซึ่งสามารถเห็นลักษณะที่ไม่เป็นที่ยินดี เมื่อไม่เป็นที่ยินดี
จึงเป็นทุกข์ แต่ถ้ายังเป็นที่ยินดีอยู่ ก็เป็นสุข

เพราะฉะนั้น ต้องเข้าใจอรรถ หรือความหมายของแต่ละพญฺชนะด้วย เพราะ
เวลาที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ที่จะมีนิพพานเป็นอารมณ์ ก็แล้วแต่ว่าบุคคลนั้นจะน้อมรู้
ลักษณะที่เป็นอนิจจัง หรือทุกข์ หรืออนัตตา ซึ่งในขณะนั้นไม่ใช่เห็นทุกข์ ปวดเจ็บ
หรืออะไรเลย หรือว่าจะต้องเป็นทุกข์ แต่เพราะประจักษ์สภาพที่ไม่เที่ยง และเห็นว่า
เป็นสภาพซึ่งไม่ควรยินดี ไม่น่ายินดี ไม่น่าเพลิดเพลิน ไม่น่าพอใจ จึงชื่อว่า
เห็นในทุกขลักษณะ ซึ่งหมายความว่าถึงการเกิดดับและสภาพที่เป็นอนัตตาของ
สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนั้นนั่นเอง

ณ. อุปนิสัย ในภาษาไทยหมายความว่า การกระทำทุกอย่างที่สั่งสมมานาน
จนเป็นอุปนิสัย แต่ในปัจจุัย ๒๔ อุปนิสัยสยปัจจุัย ทำไม่จึงแปลว่า เป็นที่อาศัยที่มี
กำลัง ซึ่งไม่เหมือนกับที่เราเข้าใจ

ส. โลกะเกิดขึ้นขณะหนึ่ง หรือว่าโดยชวณะก็เกิดดับสลับต่อกัน ๗ ครั้งดับไปแล้ว อย่าคิดว่าไม่มีกำลัง ชวณจิตเกิดดับสลับต่อซ้ำกัน ๗ ชวณะ มากกว่าจักขุวิญญาณ หรือสัมผัสจิต สันตึรณจิต วัฏฐัพพนจิต แต่เพราะการเกิดดับของจิตเป็นไปอย่างรวดเร็วเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ในขณะนี้ไม่สามารถที่จะรู้ได้ว่าชวณจิตเกิดดับไป ๗ ชวณะ ก็ครั้ง ก็วาระแล้ว ในขณะที่กำลังฟังธรรม หรือว่าในขณะที่เป็นโลกชวณะ หรือโทสชวณะก็ตาม แม้ว่าจะเกิดดับสลับต่อซ้ำกัน ๗ ชวณะ แล่นเร็วและดับไปแล้วก็จริง แต่อย่าคิดว่าไม่มีกำลัง เพราะว่าสะสมสลับต่อในจิตซึ่งเกิดดับต่อ ๆ มาทุกดวง จึงเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยที่จะทำให้ลักษณะของโลกะเช่นนั้น ๆ เกิดขึ้นอีก หรือว่าโทสะ โมหะ หรือว่ามหากุศลที่เป็นไปในทานบ้าง ในศีลบ้าง เช่นนั้น ๆ เกิดขึ้นอีก เพราะการสะสมสลับต่อของจิตที่เกิดดับทุกดวงนั่นเอง

เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ทำไมโลกะจึงมีมาก เพราะเคยเกิดมาแล้ว ๗ ชวณะ ๆ ทุกวาระไป บ่อย ๆ เนื่อง ๆ สะสมสลับต่อโดยอนันตรปัจจัย และมีกำลังเมื่อเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัย ไม่รู้เลยใช่ไหมว่าจะมีกำลังถึงอย่างนี้ แต่ผลปรากฏ คือชีวิตแต่ละคนมีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน ตามอนันตรปัจจัยและอนันตรูปนิสสยปัจจัยที่ได้สะสมมา จนกระทั่งเป็นปกติ เป็นปกติรูปนิสสยปัจจัย

แต่ละท่านรู้จักตัวเองพอสมควรว่า มีฉันทะ หรือว่าอุปนิสัยในทางใด แต่ไม่ทราบว่ามันเป็นอนัตตา เพราะว่าสะสมสลับต่อมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งเป็นอุปนิสัยเป็นปกติ ที่มีกำลัง ถ้าคิดจะให้ท่านเกิดขึ้น ไม่น่าสงสัยเลยว่า ทำไมจึงคิดอย่างนี้ ถ้าไม่เคยสะสมเป็นอุปนิสัยจนเป็นปกติย่อมจะไม่คิดอย่างนี้ เพราะว่าคนอื่นคิดในทางที่เบียดเบียนแทนการสละให้ หรือว่าท่านที่สามารถจะรักษาศีลได้ วิริยเหตุวิริยทางกายทางวาจา ถ้าทราบเรื่องของปกติรูปนิสสยปัจจัยจะไม่สงสัยเลยว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นได้ เพราะว่าเคยเกิดและสะสมเป็นอนันตรูปนิสสยปัจจัยจนกระทั่งเป็นปกติ จึงเป็นปกติรูปนิสสยปัจจัยของแต่ละบุคคล

นอกจากเรื่องของอกุศลซึ่งเป็นไปต่าง ๆ ตามฉันทะ โลกะทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ หรือว่ากุศลซึ่งเป็นไปต่าง ๆ ในทาน ในศีล

ในสมณะ ความสงบของจิต หรือว่าในการอบรมเจริญปัญญา อุตฺ ความเย็น ความร้อน หรือว่าโภชนะ อาหาร หรือว่าเสนาสนะ ที่อยู่ หรือว่าบุคคล ซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิด ก็ยังเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นปัจจัยที่สะสมมาจนเป็นปกติที่สามารถจะให้สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น

อากาศเย็น ๆ บางคนก็ชอบ บางคนก็ไม่ชอบ บางคนก็สบาย บางคนก็ไม่สบาย เพราะอะไร ทำไม่เหมือนกัน ถ้าไม่เคยสะสมความพอใจ หรือว่าการเป็นสัปายะ ที่สบาย ที่เหมาะที่ควรสำหรับบุคคลนั้น สภาพธรรมนั้น ๆ จะไม่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย คือ ไม่เป็นสภาพธรรมที่เป็นปกติที่มีกำลังสำหรับบุคคลนั้นได้

หรือแม้แต่บุคคล ก็เป็นสิ่งที่สำคัญมาก การที่จะพอใจในกาย ในวาจา ในอริยาไศยของบุคคลใด จะมีการคบหาสมาคมโดยธาตุ เช่น ผู้ที่มีความเห็นเช่นเดียวกับท่านพระเทวทัต ก็คบหาสมาคมกับท่านพระเทวทัต ผู้ที่มีฉันทะในการอบรมพอใจในปัญญา ก็คบหาสมาคมตามอริยาไศย อัชฌาสัย หรือธาตุที่สะสมมาโดยสภาพของปกตูปนิสสยปัจจัย

แต่ว่าปกตูปนิสสยปัจจัยก็เป็นปัจจัยที่กว้างขวาง เพราะว่ากุศลทั้งหมดที่เคยกระทำมา ประพฤติมา สะสมมา มีปัจจัยที่จะให้เกิดขึ้นเป็นไปในลักษณะนั้น ๆ อีก หรือว่ากุศลที่เคยสะสมมาก็มีกำลังที่จะทำให้เกิดอกุศลกรรมนั้น ๆ อีกในชาติหลัง ๆ หรือว่าในชาติต่อ ๆ ไป เพราะฉะนั้น จึงต้องมีการสะสม แม้ในปัจจุบันชาติ เพื่อที่จะให้อนาคตข้างหน้าเป็นไปตามอนันตรูปนิสสยปัจจัยและปกตูปนิสสยปัจจัย สำหรับในอนาคต ไม่ว่าท่านต้องการจะเป็นบุคคลที่มีอริยาไศยอย่างไร ก็จะต้องอาศัยอุปนิสสยปัจจัยสะสมต่อไป

สำหรับประโยชน์ของการเข้าใจเรื่องอนันตรูปนิสสยปัจจัยและปัจจัยอื่น ๆ ทั้งหมด ก็เพื่อที่จะไม่ให้เกิดความเข้าใจผิดในสภาพธรรม และการปฏิบัติ คือ การอบรมเจริญปัญญา ถ้าเข้าใจผิดในเรื่องการปฏิบัติอบรมเจริญปัญญา ไม่สามารถจะประจักษ์ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ซึ่งไม่สามารถที่จะดับกิเลสได้ เช่น ถ้าคิดว่า ปัญญาไม่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติตาม

ความเป็นจริงในขณะนี้ ก็ไม่สามารถดับกิเลสได้ และจะไม่เข้าใจด้วยว่า ปัจจัยทั้งหลายที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วนั้น เพื่อที่จะให้รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เป็นอนัตตาจริง ๆ

แม้แต่อนันตรูปนิสสยปัจจัย ถ้าสติไม่ระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ จะไม่ทราบเลยว่าอนันตรูปนิสสยปัจจัยคืออะไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หรือทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจในขณะนี้จริง ๆ จะเห็นได้ว่า ทั้ง ๆ ที่เห็น ไม่นานเลย เพราะว่าอนันตรูปนิสสยปัจจัยทำให้เกิดการได้ยินขึ้น และทั้ง ๆ ที่กำลังได้ยินนี้เอง ก็ไม่นานเลย เพราะว่าอนันตรูปนิสสยปัจจัยทำให้เกิดการคิดนึกเรื่องต่าง ๆ ขึ้น

เพราะฉะนั้น ชีวิตปกติตามความเป็นจริงของแต่ละคน สติสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏทางทวารต่าง ๆ ซึ่งตามปกติมักจะหลงลืม ในขณะที่หลงลืมแม้ว่าสภาพธรรมจะปรากฏทางตาชั่วขณะเล็กน้อย ปรากฏทางหูชั่วขณะเล็กน้อย ปรากฏทางใจ คิดนึกแต่ละคำเพียงชั่วขณะเล็กน้อย ก็ไม่เห็นความเป็นอนัตตาของสภาพธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะปัจจัยต่าง ๆ ถ้าปราศจากปัจจัยต่าง ๆ แล้วสภาพธรรมแต่ละอย่างจะปรากฏไม่ได้เลย แต่เมื่อเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานเมื่อไร จะเริ่มรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดปรากฏตามปกติตามความเป็นจริงทีละเล็กทีละน้อย จนสามารถที่จะเข้าใจถึงสภาพที่เป็นอนัตตา แม้แต่เรื่องของอนันตรูปนิสสยปัจจัยและปัจจัยทั้งหลายที่ได้ฟัง ที่ได้ศึกษามาแล้ว จะเห็นได้ว่าสภาพธรรมแต่ละอย่างนั้นเป็นอนัตตาจริง ๆ ถ้าปราศจากปัจจัยแม้เพียงปัจจัยหนึ่งปัจจัยใดที่จะเป็นเหตุให้สภาพธรรมนั้นเกิดขึ้น สภาพธรรมนั้นก็เกิดขึ้นไม่ได้

เช่น อนันตรูปนิสสยปัจจัย ถ้าขาดปัจจัยนี้ การได้ยินจะเกิดไม่ได้ การคิดนึกก็จะเกิดไม่ได้ การเห็น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสต่าง ๆ ซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวัน ก็ย่อมจะเกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น การศึกษาทั้งหมด เพื่อที่จะเกื้อกูลให้สติระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นตามปกติตามความเป็นจริง

ท่านผู้ฟังเคยนอนไม่หลับไหม บางท่านรู้สึกเป็นห่วงมากกับการนอนไม่หลับ แต่เพราะเหตุใดจึงนอนไม่หลับ ถ้าไม่มีเหตุไม่มีปัจจัย การนอนไม่หลับจะเกิดขึ้นไม่ได้ ไม่ว่าจะอยากจะหลับแต่ก็ไม่หลับก็เป็นเพราะเหตุปัจจัย หรือว่าไม่อยากจะหลับแต่ก็หลับ เช่น ในขณะที่ฟังธรรม บางท่านก็อาจเผลอหลับไป ทั้ง ๆ ที่ไม่อยากจะหลับเลย แต่ถ้าปราศจากเหตุปัจจัย การหลับในขณะนั้นก็เกิดไม่ได้ แสดงให้เห็นว่า สภาพธรรมทั้งหลายย่อมเป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา

สำหรับอุปนิสสยปัจจัย ประเภทที่ ๓ คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย ซึ่งหมายถึง ธรรมซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแรงกล้าที่ได้ทำมาแล้วด้วยดีนั้น ชื่อว่าปกตูปนิสสยปัจจัย

นี่คือความหมายหนึ่ง

อีกความหมายหนึ่ง คือ ธรรมซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังกล้าด้วยอำนาจสภาวะของตนเอง ไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์มณูปนิสสยปัจจัยและอนันตรูปนิสสยปัจจัย ชื่อว่า ปกตูปนิสสยปัจจัย

และอีกความหมายหนึ่ง อาจารย์บางท่านให้ความหมายของปกตูปนิสสยปัจจัยว่า ธรรมที่เป็นปกติ เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง เช่น แสงสว่างเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยแก่การเห็น

โดยแยกศัพท์ไว้ดังนี้ คือ ปกตูปนิสสย มาจากคำว่า ปกติ + อุปนิสสย

จะเห็นได้ว่า สำหรับปกตูปนิสสยปัจจัยเป็นปัจจัยที่กว้างขวางมาก เพราะว่า ธรรมใด ๆ ก็ตามซึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังให้สภาพธรรมอื่นเกิดขึ้น โดยไม่เกี่ยวข้องกับอารมณ์มณูปนิสสยปัจจัยและอนันตรูปนิสสยปัจจัย เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย ซึ่งได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และบัญญัติด้วย เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่จะทำให้จิต ๘๙ และเจตสิก ๕๒ เกิดขึ้นในปัจจุบันกาล หรือที่จะเกิดหลัง ๆ คือ ที่จะเกิดต่อไป

ในขณะนี้ก็เป็นจิตประเภทหนึ่งประเภทใดในจิต ๘๙ เพราะฉะนั้น ย่อมจะเป็นปัจจัยอุปบันธกรรม เป็นผลซึ่งเกิดเพราะจิตและเจตสิกก่อน ๆ ที่ได้เกิดแล้วในอดีต หรือขณะนี้เอง จิตประเภทหนึ่งประเภทใดที่เกิดแล้วในขณะนี้ ก็จะเป็นอุปนิสสยะ คือ

เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะให้จิตต่อ ๆ ไปเกิดขึ้นข้างหน้า ซึ่งท่านผู้ฟังจะเข้าใจลักษณะของปกตูปนิสสยปัจจัยโดยการระลึกถึงลักษณะของจิตที่เกิดขึ้นปรากฏในขณะนี้ว่า การที่จิตในขณะนี้ เป็นกุศลหรือว่าเป็นอกุศลอย่างนี้ ๆ ก็เป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะมีปกตูปนิสสยปัจจัยอันเป็นที่อาศัยที่มีกำลังแรงกล้าที่ได้กระทำมาแล้วด้วยดี

ถ้าไม่ระลึกถึงสภาพธรรมที่กำลังปรากฏในปัจจุบัน ไม่มีทางที่จะเข้าใจปัจจัยทั้งหลายได้ แม้ปกตูปนิสสยปัจจัย

จิตของแต่ละคน คนอื่นยากที่จะรู้ได้ แต่ว่าจิตใดเกิดกับผู้ใด ผู้นั้นมีโอกาสที่จะพิจารณารู้ในลักษณะของจิตนั้น ๆ เพราะว่าจิตเป็นสภาพที่เกิดดับอย่างรวดเร็ว และถ้าไม่มีอาการที่ปรากฏภายนอก ทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง คนอื่นย่อมไม่สามารถที่จะรู้ลักษณะของจิตของผู้อื่น แต่สติของบุคคลนั้นเองสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะสภาพของจิตที่กำลังเกิดขึ้นเป็นไปในขณะนั้น เช่น โภกมุลจิตบ้าง โทสมุลจิตบ้าง โมหมุลจิตบ้าง

เคยคิดสงสัยไหมว่า ทำไมจิตอย่างนี้จึงเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ในขณะนี้ได้ ท่านที่ได้ฟังเรื่องของสภาพธรรมที่เป็นปรมัตถธรรม คือ จิต เจตสิก รูป ได้เข้าใจเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เป็นการอบรมเจริญปัญญา รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่วันหนึ่ง ๆ ทุกท่านก็กล่าวว่า สติเกิดน้อย สติปัฏฐานเกิดน้อยมาก ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ถ้าไม่มีปกตูปนิสสยปัจจัยก็ย่อมไม่สามารถจะรู้ได้ว่า แม้จิตในขณะนั้นที่เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ก็เป็นอนัตตา

ถ้าไม่มีวิชาซึ่งเคยเกิดแล้วในอดีต ขณะนี้วิชาก็ย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีโลกะซึ่งเคยเกิดแล้วในอดีต สะสมมาเป็นอันมากด้วยดี โภกมุลจิตในขณะนี้ก็เกิดไม่ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นสภาพธรรมที่มีกำลังจนสามารถเป็นปัจจัยทำให้ลักษณะของจิตที่เกิดขึ้นในขณะนี้ เป็นไปตามกำลังของปกตูปนิสสยปัจจัย ทำให้แต่ละท่านมีอุปนิสัยต่าง ๆ กัน และถ้าจะเข้าใจตามภาษาไทย อุปนิสัยนั่นเองที่แต่ละคนสะสมมาแล้วด้วยดี เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

สำหรับอุปนิสัยปัจจัย ซึ่งเป็นปกตูปนิสัยปัจจัยนี้ เป็นปัจจัยที่กว้างขวางมาก เพราะฉะนั้น จะต้องพิจารณาเป็นลำดับไปตั้งแต่ปฏิสนธิ

ทุกท่านทราบว่า ปฏิสนธิจิตเป็นวิบากจิตโดยชาติ คือ ไม่ใช่จิตที่กระทำความกรรม ในขณะนั้น ไม่ใช่กุศลจิตและอกุศลจิต เพราะว่าอกุศลจิตหรือกุศลจิตเป็นเหตุ เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลวิบากหรืออกุศลวิบาก เพราะฉะนั้น ในขณะที่ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ทำกิจสืบต่อจากจุดิจิตของชาติก่อน ปฏิสนธิจิตเป็นวิบากจิต เป็นผลของกรรมหนึ่ง กรรมเดียวเท่านั้นในกรรมหลาย ๆ กรรมซึ่งได้กระทำทุกชาติ ๆ ไป เน้นนานมาแล้ว แล้วแต่ว่ากรรมหนึ่งกรรมใดจะทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นทำปฏิสนธิกิจ ซึ่งถ้าเกิดใน ภูมิมนุษย์ เป็นสุคติภูมิ ก็เป็นกุศลวิบาก เป็นกุศลชั้นกามาวจรกุศล เพราะยังเป็นไป ในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ก็เป็นกามาวจรวิบาก หรือมหาวิบาก ซึ่งทำกิจปฏิสนธิเป็นขณะแรกในภพนี้

๑๑๑๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

เห็นปกตูปนิสสยปัจจัยซึ่งทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นทำกิจปฏิสนธิใหม่ เพราะว่ากรรมมีมากมาย ในชาติก่อน ๆ หลายชาติ แสนโกฏีกับชาติมาแล้ว กรรมใดสามารถเป็นปัจจัยทำให้วิบากจิตทำกิจปฏิสนธิในภพนี้ กรรมนั้นเป็นอุปนิสสยปัจจัยที่ทำให้วิบากจิตเกิดขึ้นทำปฏิสนธิกิจ หมายความว่า เป็นกรรมซึ่งมีกำลังแรงกล้าที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น

และหลังจากปฏิสนธิจิต แต่ละขณะในชีวิตที่จะมีการเห็น จะมีการได้ยิน จะมีการได้กลิ่น จะมีการลิ้มรส จะมีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสกาย ซึ่งในวันหนึ่ง ๆ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชา การเห็นเป็นผลของกรรมในอดีตที่ได้กระทำแล้วซึ่งกรรมนั้นเป็นอุปนิสสยปัจจัย คือ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย มีกำลังแล้ว จึงสามารถทำให้จักขุวิญญาณและวิถิจิตเกิดขึ้นเห็นสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนั้น

ในขณะที่ได้ยินเสียง ในขณะที่ได้กลิ่น ในขณะที่ลิ้มรส ทั้งหมดเป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัย คือ กรรมหนึ่งกรรมใดมีกำลังเป็นปกตูปนิสสยจะทำให้วิบากจิตนั้น ๆ เกิดขึ้นรู้อารมณ์ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

เพราะฉะนั้น ปกตูปนิสสยปัจจัยจำแนกออกเป็น

๑. กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้
๒. กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้
๓. กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาكاتธรรม คือ วิบากจิตและกิริยาจิต และเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้
๔. อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้
๕. อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้
๖. อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาكاتธรรมได้

๗. อภัยากตะ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอภัยากตธรรมได้

๘. อภัยากตะ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้

๙. อภัยากตะ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลจิตและเจตสิกที่เกิดร่วมกันได้

นี้แสดงถึงสภาพธรรมซึ่งมีกำลังเป็นปกติทำให้สภาพธรรม คือ จิตและเจตสิกในปัจจุบันเกิดขึ้น หรือจิตเจตสิกในอนาคตเกิดขึ้นได้ ซึ่งจะกล่าวถึงตามลำดับพอสมควรที่จะให้เข้าใจในลักษณะของปกตูปนิสสยปัจจัย

เช่น ข้อที่ว่า กุศลธรรมเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม ท่านผู้ฟังที่มีศรัทธาเกิดขึ้น สะสมมาเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในการที่จะให้ทาน ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคลเลย ขณะที่จิตเกิดขึ้นมีศรัทธาเป็นไปในทานประเภทใด สติสามารถที่จะระลึกได้ว่า ในขณะที่นั้นเป็นสภาพธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะกุศลในอดีตที่เคยให้ทานมาแล้ว เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้ทานกุศลในขณะนี้เกิดขึ้น และจะเพิ่มพูนยิ่งขึ้นด้วย

ถ้าท่านมีศรัทธาในการฟังพระธรรม ในการศึกษาธรรม ในการพิจารณาธรรม ในการอบรมเจริญปัญญา ในการเจริญสติปัฏฐาน กุศลเหล่านี้จะเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณแต่ละขั้นตามลำดับ หรือสำหรับท่านผู้ใดก็ตามซึ่งขณะนี้วิปัสสนาญาณเกิดขึ้นให้ทราบว่าเป็นเพราะกุศลก่อน ๆ ที่ได้กระทำสะสมมาแล้ว เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นปัจจัยโดยสภาพที่มีกำลังตามปกติที่จะให้วิปัสสนาญาณในขณะนี้เกิดขึ้น ถ้าไม่มีสภาพธรรมในอดีตที่สะสมมาที่มีกำลังพร้อมที่จะให้สภาพธรรมในขณะนี้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ สภาพธรรมในขณะนี้เกิดขึ้นเป็นไปอย่างนี้ไม่ได้

เพราะฉะนั้น ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะมีศรัทธาในการกุศลในขั้นใด เช่น ในทานต่าง ๆ ประเภทต่าง ๆ หรือในศีลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นศีล ๕ หรือว่าศีล ๘ หรือว่าศีล ๒๒๗ ก็เป็นเพราะอดีตเคยสะสมกุศลนั้น ๆ มาด้วยดีจนเป็นปกติที่จะทำให้สภาพกุศลประเภทนั้น ๆ เกิดขึ้นอีก

ด้วยเหตุนี้ข้อความในพระไตรปิฎก เวลาที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดมีกิริยาหรือมีการกระทำอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นเหตุให้พระภิกษุกราบทูลพระผู้มีพระภาคถึงเรื่องของบุคคลนั้น พระผู้มีพระภาคจะทรงแสดงว่า แม้การกระทำนั้น ๆ ของบุคคลนั้นในปัจจุบันชาตินี้ ก็ได้เคยกระทำมาแล้วในอดีตเช่นเดียวกัน

เพราะฉะนั้น ในชาดกต่าง ๆ หรือว่าประวัติของพระสาวกต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับท่านในชาตินี้ ไม่ใช่เพียงเกิดขึ้นกับท่านเฉพาะในชาตินี้ แต่ว่าเคยเกิดขึ้นเป็นไป ได้เคยกระทำมาแล้วในอดีตชาติจนเป็นปกติ เป็นอุปนิสัย เป็นสภาพธรรมที่มีกำลังทำให้กุศลนั้น ๆ เกิดขึ้นอีกในปัจจุบันชาตินี้

ถ. หมายความว่า การกระทำของทุกคน ในอดีตชาติต้องเคยกระทำมาแล้วทั้งนั้น หรือพวกเราที่มานั่งประชุมกันในที่นี้ ก็แสดงว่าในชาติก่อน ๆ ก็คงได้เคยฟังคำบรรยายของอาจารย์มาแล้วทั้งนั้น

สุ. ชาติก่อน ๆ คงไม่ใช่ดิฉันเป็นผู้บรรยาย เพราะว่าดิฉันบรรยายในชาตินี้ ชาติก่อนคงจะเป็นบุคคลอื่น ข้อสำคัญ คือ ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะเคยเป็นใครในอดีตชาติ ก็เป็นผู้ที่สนใจศึกษาในพระธรรม

และถ้าจะพิจารณาถึงบุคคลในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ครั้งที่พระองค์ทรงแสดงพระธรรมที่พระวิหารเชตวันบ้าง ที่พระวิหารเวฬุวันบ้าง หรือที่พระวิหารนิโครธารามบ้าง ในสถานที่ต่าง ๆ มีผู้ที่สนใจไปเฝ้าและฟังพระธรรมเป็นจำนวนมาก บางท่านได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ ปรินิพพานในชาตินั้น บางท่านเป็นพระอนาคามีบุคคล บางท่านเป็นพระสกทาคามีบุคคล บางท่านก็เป็นพระโสดาบันบุคคล บางท่านเพียงถึงพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์เป็นสรณะ แต่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ท่านเหล่านั้น หลังจากที่พระผู้มีพระภาคปรินิพพานแล้ว ๒๕๐๐ กว่าปี จะอยู่ที่ไหน คงจะอยู่ในโลกนี้ และก็มีปัจจัยที่จะทำให้สนใจศึกษา ฟังและพิจารณาธรรม พร้อมทั้งอบรมเจริญปัญญาต่อไป ซึ่งคงจะมีจำนวนไม่มาก เท่ากับผู้ที่มีความเห็นผิด เพราะว่าแม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ผู้ที่มีความเห็นผิดก็ยังมีเป็นจำนวนมากกว่าผู้ที่มีความเห็นถูก

แต่แม้ว่าพระผู้มีพระภาคจะดับขันธปรินิพพานไปแล้วก็ตาม พระธรรมยังอยู่ และผู้ที่เคยสนใจศึกษาธรรม พังธรรมในครั้งนั้น ภพชาติยังไม่หมดสิ้น ก็ยังมีอยู่ เพราะฉะนั้น ก็เป็นปัจจัยทำให้ได้มีโอกาสฟังพระธรรม และได้พิจารณาศึกษา พระธรรมต่อไป

ถ. บางท่านมีศรัทธาสนใจในทางศาสนา แต่จะให้มาสนใจในกิจกรรมทาง ปัญญา อย่างให้ฟังธรรมตรง ๆ ตามที่อาจารย์สอน โดยมากไม่ค่อยยอมรับ ชอบไปในทางกิจกรรม เช่น สร้างโบสถ์ สร้างพระ หรือไปนั่งสมาธิ เป็นต้น ไม่สนใจศึกษา พระธรรมเพื่อให้เกิดปัญญาอย่างที่อาจารย์แสดง เป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัยใช้ไหม

สุ. แน่นนอน เพราะว่าการศึกษาปรมาตมธรรม คือ จิต เจตสิก รูป จะเห็น ได้ว่า ไม่มีสัตว์ ไม่มีบุคคล ไม่มีตัวตน เป็นแต่สภาพธรรม คือ จิตและเจตสิกซึ่งเกิด ร่วมกัน และก็ดับไปตามเหตุตามปัจจัย กรรมหนึ่งซึ่งเป็นกุศลกรรมเป็นปัจจัยทำให้ มหาวิบากจิตทำกิจปฏิสนธิเป็นมนุษย์ แต่ว่ากรรมอื่น ๆ เจตสิกอื่น ๆ ทั้งฝ่ายกุศลและ อกุศลซึ่งสะสมมาก็ยังเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะทำให้แต่ละบุคคลในโลกมนุษย์ มีอริยาคัยต่าง ๆ กันไป

บางท่านเป็นผู้สนใจเพียงการให้ทาน บางท่านสนใจในการรักษาศีล บางท่าน สนใจในการอบรมเจริญความสงบ บางท่านสนใจในการอบรมเจริญสติปัญญา ตามกำลัง ซึ่งเป็นปกติของการที่ได้กระทำมาแล้วด้วยดีของแต่ละบุคคล

เพราะฉะนั้น จึงไม่มีการที่จะกล่าวโทษบุคคลอื่น เพราะรู้ว่าไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ไม่ว่าใครจะมีกาย วาจา ใจ ที่ผิด ที่เป็นอกุศล หรือว่าเป็น เป็นไปเพราะความเห็นผิดต่าง ๆ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน แต่เป็นเพราะ มิจฉาทิฎฐิ เป็นอกุศลเจตสิก เมื่อบุคคลนั้นสะสมสืบต่อมาเป็นอันมากในอดีต บุคคลนั้นก็มีปัจจัยที่จะเกิดความโน้มเอียงที่จะเห็นผิด พิจารณาผิด เข้าใจผิด ประพฤติปฏิบัติผิด ซึ่งสภาพธรรมเหล่านั้นเองเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยทำให้จิต ในปัจจุบันเกิดขึ้นเป็นไปอย่างนั้น ๆ

เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังควรจะคิดถึงจิตและเจตสิกซึ่งจะเกิดต่อไปในอนาคต เมื่อได้ทราบว่ ะณะใดเป็นกุศลจิต ะณะใดเป็นอกุศลจิต และทุกท่านเห็นโทษของ อกุศล ใครที่จะดับอกุศล ก็มีทางเดียวที่จะดับอกุศลได้ คือ โดยการเริ่มอบรมเจริญ ปัญญา เพื่อจะได้เป็นปกติปนิสัยสยบัจจยทำให้กุศลจิตเกิด และสามารถดับกิเลสได้ ในอนาคต เพราะเหตุว่าทุกอย่างแล้วแต่ปัจจัย

ซึ่งอัยาศัยของแต่ละคน ถึงแม้ว่าจะปฏิสนธิเป็นเศษฐี เป็นผลของกุศลกรรม ในอดีต แต่อาจจะเป็นผู้ที่ตระหนี่มาก เพราะยังมีอกุศลกรรมที่เป็นปกติปนิสัยสยบัจจย ที่ทำให้ความตระหนี่เกิดขึ้นก็ได้ หรือความริษยาาก็มีได้ เพราะถึงแม้ว่ากุศลกรรมเป็น ปัจจัยที่มีกำลัง คือ เป็นปกติปนิสัยสยบัจจยทำให้วิบากจิตปฏิสนธิในภุมิมนุษย์ แต่ ริษยาที่ยังไม่ได้ดับไปเป็นสมุจเฉท ถ้าริษยาบ่อย ๆ จนกระทั่งเป็นปกติ เป็นสภาพธรรม ที่มีกำลัง ก็ย่อมจะเป็นปัจจัยทำให้อกุศลจิตเกิดพร้อมกับความริษยาในปัจจุบันนี้ และ ต่อไปในอนาคตด้วย

เป็นเรื่องของปัจจัยจริง ๆ โดยเฉพาะปกติปนิสัยสยบัจจย ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่ กว้างขวาง เพราะว่ากุศลในปัจจุบันเป็นปกติปนิสัยสยบัจจยให้เกิดกุศลต่อ ๆ ไปได้ หรือ กุศลในอดีตที่ได้สะสมมาแล้วด้วยดีจนเป็นปกติ ก็ทำให้ผู้นั้นเป็นผู้ที่มีอุปนิสัยในกุศล

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ถ้าบุคคลใดไม่ได้สะสมกุศลในอดีตจนกระทั่งมีกำลังเป็น ปกติ เป็นปกติปนิสัยสยบัจจย ย่อมไม่สามารถที่จะชักชวนบุคคลเหล่านั้นให้เกิดกุศลได้ หรือถ้าบุคคลนั้นไม่ได้สะสมกุศลขั้นที่จะสนใจศึกษาพระธรรมมาก่อนบ้าง บุคคลนั้นก็ ไม่มีความสนใจที่จะศึกษาและอบรมเจริญปัญญา ตามปกติปนิสัยสยบัจจยซึ่งเคยเกิด มาแล้วจนเป็นปกติด้วยดี

สำหรับกุศลเป็นปกติปนิสัยสยบัจจยให้เกิดกุศลให้ทราบว่า ถ้าต้องการให้กุศล เจริญเพิ่มพูนขึ้น จะต้องอบรมเจริญกุศลจนเป็นปกติ เป็นสภาพธรรมที่มีกำลัง จึงสามารถที่จะทำให้อกุศลต่อ ๆ ไปเกิดและเจริญขึ้นได้ เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ

สำหรับกุศลเป็นปกติปนิสัยสยบัจจยให้ออกุศล ก็เป็นไปได้ เช่น โภภเจตสิก สามารถพอใจในทุกสิ่งทุกอย่างได้ หรือสภาพธรรมที่เป็นอกุศล คือ มานะเจตสิก

ความสำคัญตน ก็สามารที่จะเกิดขึ้นเพราะชาติ สกฺข ทฬฺยสมฺมตติ รุปสมฺมตติ หรือวิชาความรู้ก็ได้ เพราะฉะนั้น การอบรมเจริญสติปัฏฐานจะทำให้รู้ลักษณะของจิตจริง ๆ ว่า ขณะใดอกุศลเกิดคั่นกุศลบ้าง

สำหรับกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลนั้น เป็นเพราะอกุศลยังไม่ได้ดับไป เพราะฉะนั้น บางท่านเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระศาสนา มีการศึกษาธรรม และมีความรู้ในธรรมที่ได้ศึกษา แต่ว่าเกิดมานะ เพราะกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ บางท่านคิดว่า ท่านเข้าใจธรรมแจ่มแจ้งดีกว่าบุคคลอื่น ถึงแม้ว่าจะเป็นความจริง ก็ไม่ควรที่จะให้เกิดความสำคัญตนขึ้น หรือว่าไม่ควรที่จะให้เกิดการยกตนด้วยโลภะ ช่มบุคคลอื่นด้วยโทสะ นั่นคือลักษณะของมานะ ไม่ว่าจะเป็นกุศลประเภทหนึ่งประเภทใดก็ตาม เช่น การให้ทาน เมื่อให้ไปแล้ว บางท่านอาจจะยกตนด้วยโลภะ เมื่อพูดถึงทานกุศลที่ตนได้กระทำไปแล้วว่า เป็นกุศลอย่างประณีต เป็นกุศลที่คนอื่นยากที่จะทำได้ ในขณะที่ใดก็ตามที่มีการยกตน ให้ทราบว่าเป็นเพราะโลภะ โดยการที่มีศรัทธา คือ มีกุศลนั่นเองเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

หรือในขณะที่ช่มบุคคลอื่น ขอให้สังเกตลักษณะสภาพของจิตเวลาที่ช่มบุคคลอื่น ถ้าเป็นผู้ที่มีเมตตาต่อคนอื่นจะช่มบุคคลอื่นไม่ได้เลย ไม่ว่าด้วยการทำกุศลใด ๆ หรือไม่ว่าด้วยศรัทธาของตน หรือด้วยสติปัญญาของตนก็ตาม ซึ่งขณะใดที่มีการช่มบุคคลอื่น แสดงว่าตนเองรู้มากกว่า บุคคลอื่นรู้น้อยกว่า ขณะนั้นนั่นเองกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่ทำให้เกิดอกุศล เช่น ความสำคัญตน เกิดมานะขึ้นได้

นอกจากนั้น บางท่านแม้ว่าจะได้ศึกษาธรรม เช่น ศึกษาอภิธรรมมัตถสังคหะ หรืออภิธรรมปิฎก ก็เกิดความเห็นผิดได้ เพราะว่าขาดการพิจารณาไตร่ตรองโดยละเอียดในธรรมที่ได้ศึกษา เพราะฉะนั้น ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องของปกตูปนิสสยปัจจัย ก็เพื่อความไม่ประมาทจริง ๆ ถ้าขณะใดที่ได้ศึกษาพระอภิธรรมหรือพระสูตร หรือพระวินัยก็ตาม แต่เกิดความเห็นผิด ความเข้าใจผิดในข้อประพจน์ปฏิบัติ ซึ่งไม่ใช่ทางที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ ให้ทราบว่าเป็นขณะนั้นกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล ไม่ใช่ว่าบุคคลนั้นไม่มีกุศล บุคคลนั้นมีกุศล มีศรัทธา

ที่จะศึกษาธรรม มีความเข้าใจเรื่องของจิตเจตสิกตามที่อ่าน แต่เพราะขาดการพิจารณาโดยละเอียด โดยถี่ถ้วน ก็เป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นผิดได้ และเมื่อเป็นปัจจัยให้เกิดความเห็นผิด ยึดมั่นในความเห็นผิด ก็เป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัยนั่นเอง

ผู้ที่เป็นพุทธศาสนิกชนมีศรัทธาในพระศาสนาหลายชั้น และถึงแม้ว่าจะเป็นผู้ที่มีศรัทธาในพระศาสนา แต่อาศัยศรัทธานั้นเองทำให้เกิดยึดมั่นในความเห็นผิดต่าง ๆ ซึ่งไม่ตรงกับพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะปกตูปนิสสยปัจจัย

ถ. คนที่ศึกษาจากพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถา มีความเห็นผิดในข้อปฏิบัติได้อีกหรือ

ส. ได้ มิฉะนั้นการปฏิบัติจะไม่ต่างกันไปตามสำนักต่าง ๆ

ถ. พระธรรมชุดเดียวกัน เพราะเหตุใดจึงทำให้มีความเข้าใจผิดได้

ส. เพราะว่าเคยสะสมความโน้มเอียงที่จะเข้าใจผิด ยังไม่สามารถที่จะเข้าใจสภาพธรรมนั้นโดยถูกต้องได้

ถ. ศึกษาวิธีไหนจึงจะเข้าใจถูก

ส. เทียบเคียงกับพระธรรมวินัยโดยละเอียดทุกประการ

ถ. ผู้นั้นก็ศึกษาพระธรรมวินัยอยู่แล้ว

ส. ต้องเป็นผู้ที่เห็นประโยชน์ คือ จะต้องเทียบเคียงกับพระธรรมวินัยโดยละเอียดทุกประการ ถ้าเว้น บางประการเทียบเคียง บางประการไม่เทียบเคียง อย่างนั้นไม่เป็นเหตุที่จะทำให้เกิดความเห็นถูกได้ เพราะว่ายังยึดมั่นในความเห็นผิดในส่วนที่ยังไม่ได้เทียบเคียงให้ถูกต้อง

๑๑๑๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

ถ. นัยที่ว่า กุศลเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลโดยปกตูปนิสสยปัจจัย ผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน บางวันสติเกิดมาก เมื่อสติเกิดมากก็มีความพอใจมาก เกิดความโลมมันส์ อย่างนี้จะชื่อว่า กุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยแก่อกุศลหรือเปล่า

ส. แน่นนอน และเป็นตัวอย่างที่ดีอันหนึ่ง คือ สำหรับผู้ที่อบรมเจริญปัญญา เมื่อยังไม่ถึงขั้นที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ก็ยังไม่สามารถดับกิเลสได้เป็นสมุจเฉท เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าสติปัฏฐานจะเกิด แต่ว่าขณะใดที่เผลอสติ และไม่รู้ลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้น อกุศล คือ โลภะ ก็เกิดได้

อยากจะถึงวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น เคยมีความรู้สึกอย่างนี้บ้างไหม ขณะนั้นให้รู้ว่า กุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลแล้ว อยากบรรลุนิพพาน หรือว่าอยากจะถึงวิปัสสนาญาณแต่ละขั้น

ถ. ผมมีความทุกข์อย่างหนึ่ง เวลาที่เห็นเพื่อนร่วมธรรมเดินทางผิด อย่างเช่น เรื่องที่อาจารย์บรรยายในวันนี้ เรื่องปกตูปนิสสยปัจจัย ผมก็อยากจะช่วยเพื่อนที่เขาเห็นผิด ถ้าหากว่าเขาเคยสั่งสมไว้มาก และเราจะพยายามช่วย หาทางอย่างไรที่จะให้เขาเข้ามาเข้าแนวที่เห็นว่าถูกต้องทางปัญญา

ส. ควรพยายาม แม้แต่การฟัง ถ้าเขาสามารถที่จะฟังได้ ย่อมเป็นหนทางหนึ่ง แต่ถ้าพยายามแล้ว ไม่สามารถแม้เพียงแต่จะชวนให้ฟัง ก็คงจะไม่มีหนทางอื่น

ถ. เวลาเจอเขาที่ไร ก็บอกว่า ตอนเช้าขอให้ฟังหน่อยได้ไหม ตอนเย็นขอให้ฟังหน่อยได้ไหม ก็ยังไม่ได้รับคำตอบ แต่ในใจจริง ๆ นั้น เวลาเห็นเขาแล้วเกิดทุกข์ ไปเที่ยวด้วยกันเมื่อ ๒ - ๓ วันนี่เอง เดินทางไปตั้ง ๔ - ๕ จังหวัดทางภาคอีสาน ตามวัดที่สำคัญ ๆ ทั้งนั้น แต่รู้สึกว่าจะไปติดอยู่ในเรื่องอยากจะทำ หรืออยากจะสร้างอะไรมากกว่าที่จะศึกษาเจริญปัญญา หรือให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ผมก็

พยายามจะช่วย หาหนังสือ หาเอกสารบ้าง บางข้อผมตอบไม่ได้ ก็พยายามค้น เอกสารเพื่อไปตอบ คิดว่าได้พยายามทุกทางที่จะช่วย เพราะผมเองก็ยังไม่รู้มากมาย

ส. ขอนมโหมทนาในกุศลจิตที่คิดจะก่อกุศลสหายธรรม ส่วนมากทุกท่านก็จะ รู้สึกอย่างนี้ ซึ่งจะเห็นได้ว่า ช่างยากเสียจริง ๆ ที่จะให้เกิดกุศล คือ ความเห็นถูก และการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เพราะว่ากุศลอื่นนั้นไม่ยาก เช่น ทานกุศล ก็ยังชักชวน กันได้โดยไม่ยาก หรือการรักษาศีล ก็ยังชักชวนกันโดยไม่ยาก แต่การที่จะให้เกิด ความเห็นถูกต้องลักษณะของสภาพธรรมตามที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เป็นสิ่งที่ยาก ที่สุด

ถ. ไปทำงานจะเจริญสติปัฏฐานได้ไหม การทำงานแต่ละอย่าง เช่น ขับรถ ดำน้ำพริก เจริญสติปัฏฐานได้ไหม

ส. ท่านผู้ฟังคิดว่าได้หรือไม่ได้ ลองพิจารณาเองได้ เพราะว่าไม่มีลักษณะ เดียวที่ไม่ใช่นามธรรมและรูปธรรม ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงพระธรรม ๔๕ พรรษา ตั้งแต่ทรงตรัสรู้จนกระทั่งปรินิพพาน ก็เพื่อที่จะให้รู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

สพ.เพ ธมฺมา อนตฺตา ต้องธรรมทั้งหลาย ธรรมทั้งหมด ธรรมทั้งปวงจริง ๆ ไม่มีธรรมสักอย่างเดียวที่เป็นอัตตา

เพราะฉะนั้น ทรงแสดงธรรมโดยละเอียดสำหรับผู้ที่ไม่ใช่อุคฆฏัตถุญญ หรือวิปัญญัติถุญญ ซึ่งสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้โดยรวดเร็ว

ถ. การเจริญสติปัฏฐานต้องไปปฏิบัติตามสถานที่ต่าง ๆ ไหม

ส. ถ้าทราบว่า การอบรมเจริญสติปัฏฐาน เป็นผู้มีปกติระลึกถึงลักษณะของ สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ คือ ที่ไหน ขณะไหนก็ได้ ซึ่งเป็นชีวิตจริง ๆ ไม่ต้องสร้างขึ้น ใครจะสามารถสร้างนามธรรมและรูปธรรมได้ ไม่มีใช่ไหม เป็นความเข้าใจผิดที่คิดว่า มีตัวตนที่จะสร้างนามธรรมหรือรูปธรรมประเภทนั้น ๆ ได้ แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ทุกขณะเป็นนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย ตามที่พระผู้มีพระภาคได้ ทรงแสดงเรื่องของปัจจัยไว้โดยละเอียด

ถ. ถ้าไปเจริญสติที่ทำงานหรือที่บ้าน ก็เลศต่าง ๆ เข้ามาหาเรา เช่น ผมมองเห็นสิ่งที่ไม่ดี โทษะก็เข้า ที่เราชอบ โลภะก็เข้า อาจารย์ว่าเป็นอย่างนั้นไหม

ส. ท่านที่ไปสำนักปฏิบัติ หรือเข้าใจว่าต้องไปสำนักปฏิบัติ จะมีความรู้สึก ว่า ได้แยกชีวิตประจำวันออกจากสำนักปฏิบัติแล้ว เพราะถ้าการไปสู่ที่หนึ่งที่ได้ โดยเฉพาะด้วยความตั้งใจที่จะอบรมเจริญปัญญา ย่อมแสดงว่าปกติประจำวันไม่ได้เจริญปัญญา แต่ถ้าเป็นผู้ที่ปกติประจำวันเจริญปัญญาอยู่แล้ว จะไปที่ไหน ไม่จำเป็นต้องใช้คำว่า สำนักปฏิบัติ เพราะว่าสติเกิดขึ้นปฏิบัติกิจของสติ คือ ไม่หลงลืมที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ ไม่จำเป็นต้อง ไปสู่สถานที่หนึ่งสถานที่ใดโดยเฉพาะที่มีชื่อว่าสำนักปฏิบัติเพื่อที่จะให้สติเกิดขึ้นที่นั่น เพราะสติเป็นอนัตตา เมื่อมีการเข้าใจธรรมแล้ว ย่อมเป็นปัจจัยให้สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ

ข้อสำคัญที่สุด คือ ต้องรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดตามปกติ ตามเหตุตามปัจจัย ตามความเป็นจริง ถึงแม้ว่าจะไปสู่สำนักหนึ่งสำนักใดเป็นเวลานานสักเท่าไร แต่สติไม่สามารถระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง ไม่เชื่อว่าเป็นผลของการอบรมเจริญปัญญา เพราะปัญญาไม่สามารถเจริญจนรู้แจ้งลักษณะของสภาพธรรมที่เกิดตามปกติ ตามเหตุตามปัจจัยตามความเป็นจริงได้ เพราะฉะนั้น จึงต้องเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน เพื่อที่จะรู้ลักษณะของปกติปนิสสยปัจจัย ซึ่งแต่ละท่านสะสมมาเป็นปกติ

ถ้าดูรูปร่างหน้าตาของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะในครั้ง ๒๕๐๐ กว่าปี หรือว่าก่อนนั้นจนถึงปัจจุบันนี้ มีหน้าตาใครซ้ำกับใคร หรือเหมือนกับใครบ้างไหม นี่เป็นเพียงรูปภายนอกซึ่งเกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น ตัวกรรมจริง ๆ แต่ละกรรม ๆ จะวิจิตรต่างกันสักแค่ไหน เพราะว่ากรรมหนึ่งทำให้เกิดเป็นบุคคลนี้ มีหน้าตาอย่างนี้ ในชาตินี้ ชาติต่อไปก็บุคคลนั่นเองแหละ แต่ว่ากรรมอีกกรรมหนึ่งเป็นปัจจัยทำให้เกิดขึ้น มีรูปร่างหน้าตาอีกอย่างหนึ่ง แม้แต่รูปร่างสัณฐานก็ยังจำแนกต่างกันไปตามความวิจิตรของกรรม เพราะฉะนั้น สภาพของจิตของแต่ละบุคคลในแต่ละขณะจะ

วิจิตร คือ ต่างกันไปตามปัจจัยแต่ละปัจจัยมากสักแค่ไหน ซึ่งปัญญาพร้อมสติเท่านั้นที่สามารถระลึกถึงสภาพที่เป็นอนัตตาแท้ ๆ ของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นปรากฏ จึงจะดับการยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

ถ้าไม่สามารถรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเกิดปรากฏตามปกติในขณะนี้ได้ ไม่ถือว่าเป็นการเจริญปัญญาแน่นอน และไม่สามารถดับกิเลสได้ด้วย เพราะว่าไม่รู้อะไรเลย ไม่รู้แม้ขณะนี้ทำไมจิตจึงเป็นกุศล หรือทำไมอกุศลจิตจึงเกิดขึ้น ทำไมจึงมีการกระทำทางกาย ทางวาจาอย่างนี้ ซึ่งถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะรู้ลักษณะของปัจจัยทั้งหลายตามความเป็นจริงด้วย

สำหรับกุศลเป็นปกติอุปนิสัยปัจจัยให้เกิดอัพยาทรธรรม อัพยาทรธรรม ได้แก่ จิตและเจตสิกซึ่งเป็นวิบาก จิตและเจตสิกซึ่งเป็นกิริยา และรูปธรรม แต่สำหรับอุปนิสัยปัจจัยนั้น เป็นปัจจัยให้เกิดจิตและเจตสิกซึ่งเป็นนามธรรมเท่านั้น ไม่เป็นปัจจัยให้เกิดรูปธรรม เพราะฉะนั้น อุปนิสัยปัจจัยเป็นปัจจัยให้ปัจจัยุปันนธรรม คือ จิตและเจตสิก เกิดขึ้นเท่านั้น

ผู้ที่มีกุศลจิตเกิดขึ้นเป็นปกติอุปนิสัยปัจจัยให้เกิดอัพยาทรธรรม คือ ให้เกิดวิบากจิต เป็นไปได้ใหม่

ผู้ที่ทำบุญ อาจจะต้องสวดทุกขเวทนาทางกายได้ใหม่ ต้องลำบาก ต้องเดือดร้อน ต้องแสวงหา ท่านที่จะไปนมัสการสังเวชนียสถานจะทราบว่าเป็นบางแห่งสถานที่พักไม่สะดวกเลย แต่ท่านมีกุศลศรัทธาเกิดขึ้นที่จะไปนมัสการสังเวชนียสถานนั้นเป็นกุศลจิต แต่เป็นปัจจัยให้ทุกขกายวิญญาณเกิด เช่น ที่เมืองสาวัตถี ที่พักไม่สะดวก ถ้าพักที่อื่นจะนมัสการพระเชตวันมหาวิหารได้เพียงในระยะเวลาสั้น ๆ และต้องรีบกลับที่พักที่อื่นที่สะดวกสบาย แต่ถ้าอยากจะพักที่ใกล้ ๆ พระเชตวันมหาวิหารจะต้องพักที่โรงแรมเมืองสาวัตถี ซึ่งไม่สะดวกด้วยประการทั้งปวง เป็นโรงแรมที่เป็นบ้านของมหาราชในอดีต เก้าแถมมาก และทุกอย่างไม่ได้รับการบูรณะซ่อมแซมเลย ห้องน้ำไม่สะดวก ห้องนอนมีจริงแต่มุ้งไม่มี ถ้าไปหลาย ๆ คน ห้องหนึ่งต้องนอนกันอย่างน้อย ๔ คน ๕ คน ๑๐ คน แล้วแต่จำนวนของผู้ที่ไป มุ้งไม่มี ทุกคนต้องห่อผ้า

พันตัวเองเพื่อกันยุ่งกัฏ เพราะฉะนั้น นั่นคือ กุศลเป็นปัจจัยให้เกิดอัพยาภตธรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นกุศลวิบาก หรืออกุศลวิบากก็ได้

หรือท่านที่ต้องการจะกระทำกุศล แต่จะต้องทำด้วยความสุจริต ไม่ใช่ด้วยการคดโกง เพราะฉะนั้น ท่านต้องมีความพากเพียรในการแสวงหาปัจจัยที่จะทำกุศล อาจจะต้องลำบาก แต่เป็นปัจจัยที่ได้มาด้วยความสุจริต เพราะฉะนั้น กุศลนั่นเองเป็น ปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาภตะ คือ อกุศลวิบาก

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ ซึ่งเกิดขึ้นเป็นไปเป็นเหตุการณ์ต่าง ๆ และแต่ละท่าน ก็อาจจะสงสัยว่า ทำไมจะต้องเกิดอย่างนี้ ทำไมจะต้องเป็นอย่างนี้กับตัวท่าน แต่ให้ ทราบว่า ทุกอย่างแล้วแต่ปัจจัยทั้งสิ้น และปัจจัยที่กว้างขวางมากปัจจัยหนึ่ง คือ ปกตูปนิสสยปัจจัย

ถ้าท่านผู้ใดเกิดกุศล และไม่ทำอะไรเลย จะได้สบาย ๆ กุศลนั้นจะสำเร็จไหม กุศลนั้นก็ยอมไม่สำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการปรุงอาหาร มือที่กระทบสัมผัสก็อาจจะ เป็น ทุกขกายวิญญานที่ไม่สบายก็ได้ในขณะนั้น แต่เพราะว่ากุศลจิตเกิดขึ้นและต้องการที่ จะทำกุศลกรรมให้สำเร็จไป เพราะฉะนั้น กุศลศรัทธาซึ่งเป็นกุศลจิตนั่นเองก็เป็นปัจจัย ให้อัพยาภตธรรมเกิดได้ นี่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยหมวดของกุศล ซึ่งมี ๓ ข้อ คือ

กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศล ๑

กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล ๑

กุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาภตธรรม ๑

เพราะฉะนั้น ท่านที่มั่นคงในกุศล ก็ไม่เดือดร้อนในเรื่องของกุศลเป็น ปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาภตะ ซึ่งได้แก่วิบากจิตต่าง ๆ ที่อาจจะ เป็น อกุศลวิบาก ก็ได้ แต่ท่านควรจะระวัง ไม่ลืมที่จะเป็นผู้ที่รอบคอบ ไม่ประมาทในข้อที่ว่า กุศลเป็น ปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล ข้อนี้เป็นสิ่งที่ควรระมัดระวังและพิจารณา มิฉะนั้น แล้วในวันหนึ่ง ๆ เวลาที่กุศลเกิด อาจจะไม่ทราบว่าเป็นปัจจัยให้กุศลจิตเกิดแล้วด้วย

สำหรับในหมวดต่อไปที่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย คือ หมวดของอกุศล

อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล ๑

อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศล ๑

อกุศล เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยากตะ ๑

สำหรับอกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล เป็นสิ่งที่เห็นได้โดยไม่ยาก อริชชาในอดีตที่มีมาแล้วเนิ่นนาน เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อริชชาเกิดอีกในปัจจุบัน และอริชชาในปัจจุบันนี้ก็จะ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อริชชาเกิดต่อไปในอนาคตด้วย

สำหรับอกุศลอื่น ๆ เช่น โภคะ ก็เช่นเดียวกัน โภคะที่เกิดปรากฏในขณะนี้ ไม่ว่าจะเป็นทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ทำไมคนโน้นมีน้อย ทำไมคนนี้มีมาก ตามเหตุตามปัจจัย ตามการสะสม ถ้าเป็นผู้ที่ระลึกถึงลักษณะของ สภาพธรรมที่เกิดกับตนเองตามความเป็นจริงจะรู้ได้ว่า ที่ท่านชอบรูปอย่างนี้ ติดแล้ว ในรูปอย่างนี้ ก็เพราะว่าเคยติดมาแล้วในอดีต ท่านที่ชอบรสอย่างนี้ ชอบเสียงอย่างนี้ ชอบกลิ่นอย่างนี้ ชอบโผฏฐัพพะอย่างนี้ ก็เป็นเพราะว่าเคยติดมาแล้วในอดีต เคยชอบ มาแล้วในอดีตอย่างนั้น ๆ ก็ย่อมเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้โภคะเกิดขึ้นเป็นไป ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ตามที่ได้สะสมมา

อกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล ไม่ว่าจะเป็นในภพไหน ภูมิไหน ยังไม่ได้ดับอกุศลเป็นสมุจเจตตราบใด อกุศลก็ย่อมเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อกุศล เกิดขึ้น ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ทุกท่านมีอกุศลเกิดบ่อย ๆ เวลาที่สติเกิด ระลึก และที่จะรู้ ไม่ต้องไปรู้ถึงกับจะไปดับอกุศลไม่ให้เกิดอีก เพียงแต่ว่า ให้ดับความเห็นผิดที่ยึดถืออกุศลนั้นว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลก่อน ซึ่งเป็น เรื่องที่ดับยาก เพราะปัญญาจะต้องอบรมเจริญขึ้นเป็นขั้น ๆ ถ้าปัญญาไม่เจริญขึ้นเป็น ขั้น ๆ ไม่สามารถที่จะดับแม้อกุศลที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

ทั้ง ๆ ที่ศึกษาปรมาัตถธรรมเรื่องจิตปรมาัตถ์ เจตสิกปรมาัตถ์ รูปปรมาัตถ์ นิพพานปรมาัตถ์ และเรื่องของปัจจัยต่าง ๆ ก็ตาม แต่เวลาที่สติระลึกถึงลักษณะของ สภาพธรรม ต้องเป็นผู้ตรงที่จะรู้ว่าเป็นขณะนั้นกำลังศึกษาและรู้ในสภาพที่เป็น นามธรรมต่างกับลักษณะของรูปธรรม โดยที่นามธรรมนั้นเป็นเพียงธาตุรู้ อาการรู้

ไม่ใช่เราจริง ๆ ต้องเป็นผู้ที่ตรงจนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น จนสามารถรู้แจ้งในความเกิดดับของนามธรรมและรูปธรรมได้ ขอให้รู้ลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นอกุศลชนิดใด ประเภทใด ขณะใดทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นความอ่อนความแรงประการใดก็ตาม ผู้ที่เป็นปุถุชนที่จะอบรมเจริญปัญญาเป็นพระอริยเจ้า คือ สติเกิดระลึกตรงลักษณะซึ่งเป็นนามธรรม ไม่ใช่ตัวตน หรือว่าตรงลักษณะที่เป็นรูปธรรม ไม่ใช่ตัวตน จนกว่าจะรู้ชัด และคล่องแคล่วทั้ง ๖ ทาง คือ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก่อนที่ปัญญาจะประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรมและรูปธรรมได้

แต่ถ้าทางตายังไม่เคยระลึกรู้เลยว่า ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตานั้นเป็นอย่างไร และสภาพรู้ ภาตรู้ซึ่งกำลังเห็นสิ่งที่ปรากฏทางนั้นเป็นแต่เพียงอาการรู้ หรือ ภาตรู้เท่านั้น ถ้ายังไม่รู้จริง ๆ ไม่สามารถที่จะละการยึดถือว่าเป็นเรา หรือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ ได้

ถ้าได้ศึกษาเรื่องของปัจจัย ก็มีทางที่จะน้อมศึกษา ที่จะระลึกรู้ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏทางตาในขณะนี้ได้ว่า แม้เพียงการเห็นซึ่งเป็นปกติอย่างนี้เอง ซึ่งเห็นตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งถึงเดี๋ยวนี้ก็เห็น ดูเหมือนเป็นของธรรมดา แต่ถ้าสติระลึกในขณะนี้ กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ และน้อมนึกถึงสภาพของปัจจัยจะรู้ได้ทันทีว่า ถ้าปราศจากแสงสว่างในห้องนี้จะไม่ปรากฏอะไรนอกจากความมืด ไม่มีการที่จะรู้ว่า เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดเลย เพราะฉะนั้น ที่เห็นเป็นสัตว์ เป็นบุคคลต่าง ๆ ต้องมีปัจจัย ซึ่งเป็นปกติอุปนิสัยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่ทำให้มีการเห็นรูปร่างสัณฐานของสิ่งที่ปรากฏว่า เป็นวัตถุ สิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือว่าเป็นบุคคลใด

เพราะฉะนั้น ถ้าสติระลึก จะเห็นได้ว่า แม้ในขณะที่กำลังเห็นว่าเป็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ก็ยังต้องมีปกติอุปนิสัยปัจจัย มีฉะนั้นแล้วการเห็นรูปร่างสัณฐานต่าง ๆ ที่กำลังปรากฏในขณะนี้ก็มีไม่ได้

แต่ขณะที่จะระลึกทางตา ไม่ใช่ให้คิดนึกเป็นเรื่องราวอย่างนี้ แต่น้อมที่จะพิจารณาว่า เป็นแต่เพียงอาการรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ จนกว่าจะชำนาญทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

๑๑๑๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

สำหรับหมวดที่ ๒ ของอกุศล คือ อกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศล
เป็นไปได้ไหม เป็นเรื่องที่ยุ่งยากและละเอียดซับซ้อนจริง ๆ กว้างขวางมาก
สำหรับปกตูปนิสสยปัจจัย เพราะว่าปัจจัยได้โดยกว้างขวางจริง ๆ แม้แต่อกุศลก็
เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลได้

ท่านที่กลัวความยากลำบาก กลัวว่าถ้าไม่ให้ท่านจะเป็นคนยากจนขัดสน
เพราะถ้าไม่มีกุศลกรรมเป็นปัจจัย กุศลวิบากทั้งหลายก็เกิดไม่ได้ เมื่อรู้อย่างนี้
เพราะต้องการผล คือ กุศลวิบาก จึงกระทำกุศลมีทานกุศล เป็นต้น มีไหมแบบนี้

จะเห็นได้ว่า อกุศล คือ โลภะนั่นเอง ความต้องการมนุษย์สมบัติ หรือสวรรค์-
สมบัติ เป็นปัจจัยให้กระทำกุศล เพราะฉะนั้น อกุศลก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิด
กุศล

บางท่านเป็นผู้ที่มีความสำคัญตนในฐานะหรือว่าในชื่อเสียง ด้วยเหตุนี้ท่านจึง
ทำทานกุศล ไม่ใช่เพื่ออะไร เพื่อตนเอง เพราะความสำคัญตน หรือเพราะเกียรติยศ
ชื่อเสียง นั่นก็อกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศล

หรือบางครั้งความไม่รู้หรือความเห็นผิดก็เป็นปัจจัยให้ทำกุศลได้เหมือนกัน ที่มี
การตื่นเต้นเกี่ยวกับข่าวที่ว่า ผู้ที่เกิดปีมะโรงจะต้องตายถ้าไม่ให้ทาน ปรากฏว่าผู้ที่เกิด
ปีมะโรงก็ให้ทานกันเป็นการใหญ่ เพราะกลัวว่าถ้าไม่ให้ทานจะต้องตาย นี่ก็เป็นเพราะ
ความไม่รู้ หรือความเห็นผิด ความเข้าใจผิด อกุศลจึงเป็นปัจจัยให้เกิดกุศล

หรือบางคนอาจจะทำอกุศลกรรมและนึกถึงอกุศลที่ได้ทำไปแล้ว เห็นว่า
เป็นโทษ เพราะฉะนั้น จึงชวนชวนที่จะทำกุศลชดเชยกับอกุศลที่ได้กระทำแล้วก็มี
แม้ในครั้งอดีต พระเจ้าอโศกมหาราช หรือพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งได้กระทำอกุศลไว้มาก
เมื่อระลึกได้ก็ทำกุศล เพราะฉะนั้น อกุศลก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลได้

สำหรับหมวดต่อไปของอกุศล คือ อกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิด อภัยากตะ ก็โดยนัยเดียวกันกับกุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอภัยากตะ เพราะว่า เวลาที่อกุศลเกิดขึ้น มีความปรารถนา มีความอยากได้ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สมบัติ สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม นั่งเฉย ๆ จะได้ไหม ก็ไม่ได้ ก็จะต้องมีการขวนขวายประกอบ กิจกรรมงานต่าง ๆ เพราะฉะนั้น เวลาที่มีความโลภ มีความต้องการ มีความปรารถนา วัตถุสิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็จะต้องมีการขวนขวาย ซึ่งจะเป็นเหตุให้วิบากจิตเกิดขึ้น ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แล้วแต่ว่าจะเป็นอภัยากตะ คือ วิบากจิต ประเภทใด อาจจะเป็นกุศลวิบาก หรืออกุศลวิบากก็ได้

เป็นชีวิตประจำวันตามความเป็นจริง ซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

ถ. ที่ว่าอกุศลเป็นปัจจัยให้เกิดกุศล สมัยนี้หมอดูต่าง ๆ มีมาก ผู้ที่ไปหา หมอดู ส่วนใหญ่มีความทุกข์ อาจจะมีการเจ็บไข้ได้ป่วย หรือเคราะห์ร้ายต่าง ๆ ซึ่ง ส่วนใหญ่จะแนะนำให้ทำสังฆทาน ทำบุญทำกุศลต่าง ๆ รักษาศีลก็มี การกระทำ อย่างนี้ผมคิดว่า ไม่มีกำลังอะไรเพราะเชื่อหมอ จะเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยหรือเปล่า

สุ. เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เพราะเหตุนี้กุศลจึงเกิด

ถ. ก็ไม่มีกำลังอะไร

สุ. จะมีกำลังหรือไม่ก็ตาม แต่เมื่อเกิดแล้ว แสดงว่ามีกำลังพอจึงเกิด ส่วนกำลังจะมากจะน้อยนั้นอีกเรื่องหนึ่ง แต่อย่างน้อยที่สุดก็มีกำลังพอที่จะเกิดจึงเกิด เมื่อเกิดแล้วแสดงว่ามีปัจจัยที่มีกำลังจึงทำให้เกิด แม้แต่วิบากกรรมต่าง ๆ คือ ผลของ กรรมในชาตินี้ จะเห็นได้ว่า ขณะใดที่ได้รับผลของกรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ถึงแม้ไม่รู้ว่าเป็นเพราะกรรมอะไร แต่กรรมนั้นต้องเป็น อุปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย จึงสามารถเป็นปัจจัยทำให้วิบากประเภทนั้น ๆ เกิดได้ เพราะว่ากรรมมีมากมาย แต่กรรมใดซึ่งสามารถทำให้วิบากเกิดได้ กรรมนั้น เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย จึงทำให้วิบากนั้นเกิด

ผู้ฟัง เพื่อความชัดเจน ปกตูปนิสสยปัจจัยเป็นปัจจัยทั้งกุศลและอกุศล อย่างที่อาจารย์ว่า แสงสว่างเป็นเหตุ เป็นปัจจัยทำให้เราเห็น

สุ. สภาพธรรมใดก็ตามซึ่งเป็นที่ยึดที่มีกำลังด้วยอำนาจสภาวะของตนเอง ไม่เกี่ยวข้องด้วยอาร์มมณูปนิสสยปัจจัย และอนันตรูปนิสสยปัจจัย ชื่อว่า ปกตูปนิสสยปัจจัย แสดงถึงความกว้างขวางของปกตูปนิสสยปัจจัย เพราะว่าธรรมซึ่งเป็นที่ยึดที่มีกำลังกล้าด้วยอำนาจสภาวะของตนเอง ไม่เกี่ยวข้องด้วยอาร์มมณูปนิสสยปัจจัยและอนันตรูปนิสสยปัจจัยแล้ว เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

ไม่ว่าจะเป็นกุศล หรืออกุศล หรืออัพยาทธรรม ก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่ทำให้กุศล หรืออกุศล หรืออัพยาทะเกิดขึ้น และในวันหนึ่ง ๆ ก็มีกุศลบ้าง อกุศลบ้าง อัพยาทะ คือ วิกากจิตและกิริยาจิตเกิดบ้าง เพราะฉะนั้น แสดงให้เห็นถึง ปกตูปนิสสยปัจจัย ซึ่งทำให้กุศลบ้าง อกุศลบ้าง วิกากจิตบ้าง กิริยาจิตบ้าง เกิดขึ้นในวันหนึ่ง ๆ

วันหนึ่ง ๆ มีจิตซึ่งเป็นกุศลจิตบ้าง อกุศลจิตบ้าง วิกากจิตบ้าง กิริยาจิตบ้าง วิกากจิตเป็นผลของกุศลและอกุศลซึ่งได้กระทำแล้ว อาจจะเป็นกุศลในชาตินี้เอง หรือในชาติก่อน หรือในอดีตอนันตชาติมาแล้วก็ได้ เพราะฉะนั้น ขณะที่กำลังเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นการรับผลของกรรมหนึ่ง หรือว่าขณะที่ได้ยินเสียง ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สิ่งที่กระทบสัมผัสทางกาย เป็นวิกากจิตซึ่งเป็นผลของอดีตกรรม แต่เพราะกรรมมีมาก ขณะที่กรรมใดให้ผลทางตาทำให้จักขุวิญญาณเกิดขึ้น ทำให้โสตวิญญาณเกิดขึ้นเหล่านี้ แสดงว่ากรรมนั้นเป็นกรรมที่มีกำลัง เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย จึงสามารถทำให้วิกากจิตเกิดขึ้นได้ นี่ตอนหนึ่ง แต่กรรมนั้นเองจะเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้กุศลจิตเกิดได้ไหม ได้

เมื่อครูนี้กล่าวถึงกุศลกรรมเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อัพยาทจิตเกิด คือ ให้มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้กระทบสัมผัสทางกาย แต่ไม่เพียงให้วิกากเกิด แม้กุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้กุศลจิตเกิดได้ เพราะว่าการสะสมสืบต่อที่ได้กระทำมาแล้วด้วยดี เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นปกติเป็นอุปนิสัยโดยปกติที่จะทำให้กุศลจิตประเภทนั้น ๆ เกิดขึ้นอีก

เพราะฉะนั้น อกุศลก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อกุศลจิตเกิดอีกได้เช่นกัน หรือว่าเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อกุศลวิบากจิตเกิดได้ หรือยิ่งกว่านั้นเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้อกุศลจิตเกิดก็ได้ นี่เป็นความกว้างขวางของปกตูปนิสสยปัจจัย แสดงให้เห็นว่านามธรรมขณะหนึ่ง ๆ ซึ่งเกิดขึ้น ย่อมเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะให้นามธรรมข้างหน้าเกิดขึ้นต่อ ๆ ไปอีก ตามประเภทของนามธรรมที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ๆ

ชาตินี้ท่านผู้ฟังทำกุศลประเภทนี้ไว้ ชาตินี้ท่านผู้ฟังก็จะกระทำกุศลประเภทนี้อีก เพราะว่ากุศลประเภทที่ท่านทำในชาตินี้เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยทำให้อกุศลประเภทนี้เกิดขึ้นอีกในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของท่าน ในเรื่องของศีล ในเรื่องของการศึกษา การอบรมเจริญปัญญา

สำหรับหมวดต่อไปของปกตูปนิสสยปัจจัย คือ อภัยกตธรรมเป็นปัจจัยให้เกิดอภัยกตธรรม ได้แก่ วิบากจิต กิริยาจิต เมื่อไม่ใช่กุศลและอกุศลจึงเป็นอภัยกตและรูป ๒๘ อุตฺ โภชนะ เสนาสนะ เป็นปัจจัยให้เกิดกายวิญญานได้ หรือว่าเป็นปัจจัยให้อกุศลจิต และอกุศลจิตได้ เพราะฉะนั้น อภัยกตเป็นปัจจัยให้เกิดอภัยกตได้ อภัยกตเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลได้ อภัยกตเป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลได้

แสดงให้เห็นถึงปัจจัยที่กว้างขวาง เพราะว่ารวมถึงอุตฺ ความเย็น ความร้อน โภชนะ อาหารที่บริโภค เสนาสนะ ที่อยู่ เป็นปัจจัยให้เกิดกุศลจิตได้ เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศลจิตได้ และเป็นปัจจัยให้เกิดอภัยกตจิตได้

ปปัญจสูทนี อรรถกถา มัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ สติปัฏฐานสูตร
มีข้อความที่แสดงว่า ด้วยเหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงมหาสติปัฏฐานสูตรกับชาวกุรุ

ข้อความมีว่า

มีคำถามว่า เหตุใดพระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงพระสูตรนี้

แล้วว่า เพราะพวกชาวกุรุสามารถจะรับฟังซึ่งเทศนาอันลึกได้ คือ พวกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาที่อยู่ในแคว้นกุรุ เป็นผู้สมบุรณ์ด้วยปัจจัย คือ อุตฺ เป็นต้น เป็นผู้มียาร่างกายชุ่มชื้น มีจิตใจชุ่มชื้นอยู่เป็นนิจ ด้วยแคว้นแคว้นนั้นมีปัจจัย คือ อุตฺ

เป็นที่สบาย พวกนั้นเป็นผู้มีกำลังปัญญา อันความชุ่มชื้นแห่งจิตใจและร่างกาย
ทำนุบำรุงไว้แล้ว เป็นผู้สามารถจะรับการแสดงธรรมอันลึกซึ้งได้

ท่านผู้ฟังจะเห็นความสำคัญของอุตุ อากาศที่สบาย ทำให้ร่างกายและจิตใจ
ชุ่มชื้น ถึงแม้ว่าเป็นผู้ที่มีกำลังปัญญา แต่ถ้าร่างกายไม่แข็งแรง ปัญญาสามารถที่จะ
ร่าเริง อاجหาญ ลึกซึ้ง เข้มแข็ง กว้างขวาง ได้ใหม่ ยามป่วยไข้ ก็ไม่ได้

ถึงแม้ว่าชาวกรุงเป็นผู้มีกำลังปัญญาที่ได้สะสมมามากแล้วก็ตาม แต่
พวกนั้นเป็นผู้มีกำลังปัญญา อันความชุ่มชื้นแห่งจิตใจและร่างกายทำนุบำรุงไว้แล้ว
เป็นผู้สามารถจะรับการแสดงธรรมอันลึกซึ้งได้ เพราะว่า เว้นแคว้นนั้นไม่มีปัจจัย คือ
อุตุเป็นที่สบาย

อากาศสบาย ๆ กับอากาศร้อน ๆ อากาศหนาว ๆ ที่ผิดปกติ จิตใจของท่าน
จะรู้สึกอย่างไร จะมาศึกษาด้วยความสะดวกสบาย คล่องแคล่ว ร่าเริง หรือว่าด้วย
ความร้อนไปบ้าง หนาวไปบ้าง โดยเฉพาะถ้ามีผลกับร่างกายที่จะทำให้ถึงกับป่วยไข้
อย่างรุนแรง ขณะนั้นกำลังปัญญาก็ไม่พอที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

ถ้าท่านผู้ฟังอยู่ในสภาพที่ป่วยไข้อย่างกะทันหัน เป็นลมอย่างปัจจุบันทันด่วน
มีความปั่นป่วนในร่างกายเพราะอุตุ ขณะนั้นจะรู้ได้ว่า ปัญญาไม่อจหาญ ร่าเริง
แจ่มแจ้งได้ นอกจากผู้ที่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรม
ได้ไม่ว่าในขณะไหนทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นในขณะที่กำลังอบรมเจริญปัญญาจะเห็นได้ว่า
เรื่องของอุตุ คือ อากาศ เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะว่าร่างกายนี้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งถึง
เดี๋ยวนี้ แม้ในขณะนี้เอง มีภัยอย่างใหญ่ คือ สามารถแตกย่อยยับลงได้ในวินาทีหนึ่ง
วินาทีใดก็ได้ นี่เป็นภัยทางร่างกาย เมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องระวังที่สุด กระทบนิดเดียวมี
แผล หรือว่ามีภัยซึ่งอาจจะถึงแก่ชีวิตเมื่อไรก็ได้ และร่างกายที่เห็นอยู่นี้ดูเหมือนจะเป็นสิ่ง
ที่ยั่งยืนเพราะว่าเมื่อวานก็ยังมีอยู่ วันก่อนก็ยังมีอยู่ แต่ความจริงแล้ว ในนาที่หนึ่ง
นาที่ใด อาจจะย่อยยับแตกสลายกระจัดกระจายไปเมื่อไรก็ได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของอุตุเป็นเรื่องที่สำคัญ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะทำให้เกิดอกุศลจิตก็ได้ กุศลจิตก็ได้ หรืออัพยาทตธรรมก็ได้ ถ้าอากาศสบาย จิตเป็นอย่างไร ชอบไหม เย็นดี สบายดี เป็นโลภมูลจิต ก็เป็นปัจจัยให้เกิดอกุศล

หรือถ้าเห็นว่า ไม่ว่าจะหนาวหรือจะร้อน ก็ควรที่จะอบรมเจริญปัญญา ไม่จำเป็นต้องรอให้อากาศสบาย ๆ ก่อนจึงจะอบรมเจริญปัญญา ในขณะนั้นถึงแม้จะหนาว หรือจะร้อน ก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดกุศลได้

สำหรับอาหาร ก็โดยนัยเดียวกัน เพราะถ้าอาหารเป็นที่สะดวงสบาย จิตใจเข้มแข็ง ร่าเริง ไม่กระสับกระส่าย ไม่กระวนกระวาย ก็ไม่มีอุปสรรคในการที่ปัญญาจะเจริญขึ้น แต่ถ้าเป็นผู้ซึ่งได้รับโทษเพราะอาหาร เช่น อาหารเป็นพิษ ก็คงจะต้องเป็นปัจจัยให้เกิดอัพยาทตธรรม คือ ทุกขกายวิญญาณ เป็นเรื่องที่จะต้องเยียวยารักษา เป็นเรื่องของความเดือดร้อน เป็นเรื่องของความกระวนกระวายกายและใจ แสดงว่า อาหารก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยของกุศลจิต หรืออกุศลจิต หรืออัพยาทตจิตได้

กายวิญญาณซึ่งเคยเกิดในอดีตเป็นอัพยาทตะ เป็นปัจจัยให้เกิดกายวิญญาณในปัจจุบัน ได้ไหม โดยปกตูปนิสสยปัจจัยแล้วได้ทั้งนั้น ย่อมได้

ถ้าเคยอยู่ในที่ใดที่รู้สึกสบาย เช่น ในที่ที่มีเครื่องปรับอากาศ เป็นปัจจัยให้เกิดสุขกายวิญญาณ ก็จะอยู่ในที่นั้นอีก ให้เกิดสุขกายวิญญาณอีก เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยได้

ไม่ว่าจะเป็นความพอใจในสิ่งที่ปรากฏทางตา ย่อมทำให้เกิดการแสวงหาให้ได้เห็นสิ่งนั้นอีก เพราะฉะนั้น อัพยาทตธรรมก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาทตธรรมอีก เคยชอบเสียงอย่างไร ขวนขวายที่จะให้ได้ยินเสียงนั้นอีก เพราะฉะนั้น อัพยาทตธรรมทางหูที่เคยเกิดแล้วก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอัพยาทตธรรมทางหูอีก

ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย โดยนัยเดียวกัน

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ แต่ละท่านชอบสิ่งใด เห็นสิ่งใด ก็เห็นสิ่งนั้นอีก ถ้าไม่มีในวันนั้น ก็ไปชวนขวายเป็นมาจนกระทั่งมีสิ่งนั้นอีก ที่เห็นอีก ที่จะได้ยินอีก ที่จะได้กลิ่นอีก ที่จะได้ลิ้มรสอีก ที่จะได้กระทบสัมผัสอีก แสดงว่าไม่พ้นจากปกตูปนิสสยปัจจัย ในวันหนึ่ง ๆ ถ้าพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นได้ว่า ไม่ว่าจะเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นอตุ ไม่ใช่ว่าจะเป็นอาหาร ไม่ใช่ว่าจะเป็นเสนาสนะ เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอภัยาทธรรมก็ได้ กุศลธรรมก็ได้ อกุศลธรรมก็ได้

ถ. คำจำกัดความที่ว่า ธรรมที่เป็นที่อาศัยอันมีกำลังแรงกล้าที่ได้ทำมา ด้วยดี คำว่า ด้วยดี หมายถึงกุศลเท่านั้นใช่ไหม

ส. หมายถึงทุกอย่างที่ทำมาแล้วมาก ด้วยดี คือ สามารถมีกำลังที่จะทำให้เกิดสภาพธรรมนั้น ๆ เกิดอีกได้

๑๑๒๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๕

สำหรับปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นปัจจัยที่กว้างขวาง และสามารถจะเข้าใจได้ในชีวิตประจำวัน

เช่น กุศลธรรมเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลธรรม กุศลธรรมที่ได้เคยทำมาแล้วในอดีต เป็นอุปนิสสยปัจจัย เป็นอุปนิสัย เป็นปกติที่จะทำให้เกิดกุศลอีกในขณะนี้ เช่น ท่านที่สนใจในการฟังพระธรรม หรือในการศึกษาธรรม ถ้าไม่พิจารณาถึงปกตูปนิสสยปัจจัย ก็อาจจะไม่ทราบว่าเพราะอะไรจึงทำให้เป็นผู้ที่สนใจศึกษาธรรม แต่ให้ทราบว่า ท่านที่สนใจศึกษาธรรม จะไม่ให้สนใจศึกษาธรรมก็ไม่ได้ เพราะว่าต้องเป็นไปตามปกตูปนิสสยปัจจัย เพราะเป็นผู้ที่มีปกติสะสมกุศลที่ประกอบด้วยปัญญา หรือศรัทธา หรือศีล สุตะ จาคะมาแล้วในอดีต

ชีวิตประจำวันของท่านผู้ฟังซึ่งเป็นผู้ที่ท่าน ในขณะนั้นสามารถที่จะระลึกถึงลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพราะแม้การให้ทานหรือกุศลที่เป็นไปในทาน ในขณะนั้นก็เป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัย คือ ทานกุศลที่ได้กระทำมาแล้วในอดีตเป็นปัจจัย ซึ่งชีวิตของแต่ละคนก็มีการสะสมในเรื่องของสภาพธรรมทั้งจิตและเจตสิกในลักษณะต่าง ๆ เช่น บางท่านเป็นผู้ที่ให้ทานมากจริง มีอุปนิสัยในการให้ทาน แต่เป็นผู้ที่มีศึลน้อย หรือว่ามีสุตะ คือ การฟัง การศึกษาน้อย เป็นไปตามปัจจัยอีกเหมือนกัน สะสมปัจจัยที่จะกระทำทานกุศล แต่ไม่ได้สะสมปัจจัยในการฟังในการศึกษาธรรม หรือว่าในการที่จะเจริญศีลให้มั่นคงขึ้น

บางท่านเป็นผู้ที่มีศีลดี เพราะว่ามีอุปนิสัยสะสมมาในการที่จะวิริยเหตุวิริยทางกาย ทางวาจา แต่ว่าเป็นผู้ที่มีทานกุศลน้อย นี่ก็เป็นไปตามเหตุปัจจัยทั้งสิ้น หรือบางท่านเป็นผู้ที่มีศีลดี แต่เมตตาน้อย เป็นไปได้ไหม เพราะฉะนั้น ศีลย่อมไม่มั่นคง ถ้าเป็นผู้ที่ขาดเมตตา

บางท่านเป็นผู้ที่ไม่ทำทุจริตทางกาย ทางวาจาเป็นปกติ แต่ว่าเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว ไม่ผิดศีล ไม่ได้กระทำทุจริตทางกาย ทางวาจา แต่คิดถึงแต่ความสุขของตนเอง ไม่คำนึงถึงความสุขของคนอื่น ก็แสดงว่าเป็นผู้ที่มีศีลดี แต่เป็นผู้ที่ยังขาดเมตตา เพราะฉะนั้น ถ้ามีการปรารถนาความสุขของตนมากขึ้น ศีลนั้นย่อมไม่มั่นคง เพราะจะมีการกระทำทุจริตทางกาย ทางวาจาได้ ถ้ายังคงเป็นผู้ที่เห็นแก่ความสุขของตนเอง จนกระทั่งสามารถที่จะทำทุจริตทางกาย ทางวาจาได้

นี่เป็นในขณะที่กุศลเกิดในวันหนึ่ง ๆ แล้วแต่ว่าจะเป็นกุศลประเภทของทาน หรือศีล หรือการศึกษารธรรม การอบรมเจริญปัญญา

และในชีวิตประจำวัน ไม่ได้มีแต่กุศล อกุศลก็มีมาก ซึ่งแต่ละบุคคลจะเป็นผู้ที่รู้จักตัวเองตามความเป็นจริงว่า ขณะที่เกิดความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรสลักษณะใด ก็เป็นเพราะอุปนิสัยปัจจัยที่สะสมมาเป็นปกติ คือ เป็นปกติอุปนิสัยปัจจัยทำให้พอใจในรูปเช่นนั้น ๆ หรือว่าในเสียงอย่างนั้น ๆ ในกลิ่นอย่างนั้น ๆ ในรสอย่างนั้น ๆ เป็นชีวิตปกติประจำวัน

เวลาที่ท่านผู้ฟังนึกถึงอาหารที่จะบริโภค แต่ละคนก็นึกถึงอาหารที่ชอบตามการสะสมที่เป็นปกติ ทำให้พอใจในรสอาหารเช่นนั้น ๆ หรือขณะที่โกรธ ไม่พอใจ ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนอีก ไม่ว่าจะเป็นความโลภ หรือความโกรธ บางคนไม่พอใจในรูปอย่างนั้น ในเสียงอย่างนั้น ในกลิ่นอย่างนั้น ในรสอย่างนั้น ในกิริยาอาการ ในมารยาท ในวาจาของบุคคลอย่างนั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นที่พอใจของบุคคลอื่น แต่สำหรับท่าน ท่านไม่พอใจ นี่แสดงให้เห็นว่าเป็นความต่างกันตามอุปนิสัยที่สะสมมาเป็นปกติ จึงเป็นอุปนิสัยที่มีกำลัง เป็นปกติอุปนิสัยปัจจัย

ท่านผู้ฟังซึ่งยังไม่ใช้พระอริยบุคคล ย่อมมีทุจริตกรรมบ้าง แล้วแต่ว่าจะเป็นทางกาย หรือทางวาจา คงจะมีการฆ่าสัตว์เล็กสัตว์น้อย ปาณาติบาตบ้าง ให้ทราบว่า ถ้าไม่เคยฆ่ามาก่อนในอดีต ปัจจุบันนี้ก็คงจะไม่ฆ่า บางท่านแม้ไม่ฆ่าสัตว์ใหญ่ แต่ยังมี การเบียดเบียนชีวิตสัตว์เล็กสัตว์น้อย โดยมีข้ออ้างหลายอย่างว่า เป็นสัตว์ที่ทำให้ท่านเดือดร้อน เช่น ยุง มด เป็นต้น แต่ในขณะที่กระทำปาณาติบาตครั้งหนึ่ง ก็

เป็นอุปนิสัยขบขัน คือ เป็นขบขันที่มีกำลังที่จะทำให้เกิดการฆ่า หรือปาณาติบาตอีก ในอนาคต และอาจจะรุนแรงจนกระทั่งถึงสามารถที่จะฆ่าแม่ มารดา บิดา มิตรสหาย หรือผู้ที่มีคุณก็ได้ นี่เป็นเพราะปกตูปนิสัยขบขัน คือ ขบขันที่มีกำลังทำให้สภาพธรรม นั้นเกิดขึ้น

ซึ่งในพระไตรปิฎกมีข้อความที่แสดงว่า ปาณาติบาต คือ การฆ่าสัตว์อื่น เป็น อุปนิสัยขบขันให้เกิดปาณาติบาตอีก หรือเป็นขบขันให้เกิดอกุศลพินนาทาน การถือเอา สิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นขบขันให้เกิดกาเมสุมิฉฉาจาร และเป็นขบขันให้เกิด มุสาวาทได้

เป็นชีวิตประจำวันที่แสดงให้เห็นว่า แต่ละขณะที่เกิดขึ้น อกุศลเป็น ปกตูปนิสัยขบขันให้เกิดอกุศลประเภทต่าง ๆ มากขึ้น เพิ่มขึ้น เช่น ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ เป็นขบขันให้เกิดอกุศลพินนาทานได้ เมื่อฆ่าแล้วก็เอาทรัพย์สินของของบุคคล นั้นด้วย เป็นขบขันให้เกิดกาเมสุมิฉฉาจารได้ เพราะบางทีฆ่าสามีแล้ว ก็ประพฤติผิด ในกามในภรรยาของบุคคลนั้นด้วย

สำหรับปาณาติบาตเป็นขบขันให้เกิดมุสาวาท เป็นของธรรมดา เพราะเมื่อฆ่า แล้วย่อมจะมีทุจริตกรรมต่อไป คือ ไม่ต้องการให้บุคคลอื่นล่วงรู้ถึงกรรมที่ได้กระทำ แล้ว เพราะฉะนั้น ก็เป็นขบขันให้เกิดมุสาวาท

เมื่อพินนาทาน การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นขบขันแก่ปาณาติบาต ได้ ปล้นและก็ฆ่าด้วย ไม่ใช่เพียงแต่จะเอาทรัพย์สินไปอย่างเดียว เมื่อปล้นแล้วยังฆ่า ปิดปาก เพราะฉะนั้น การปล้นเอาทรัพย์สินของบุคคลอื่นย่อมเป็นขบขันให้เกิด ปาณาติบาตได้ เป็นขบขันให้เกิดกาเมสุมิฉฉาจารได้ เป็นขบขันให้เกิดมุสาวาทได้ เป็นขบขันให้เกิดผรุสวาจา การพูดคำหยาบได้

เป็นชีวิตประจำวันจริง ๆ คำหยาบที่พูด ถ้าไม่มีขบขันย่อมพูดไม่ได้ เกิดไม่ได้ แต่เมื่อมีเหตุขบขันที่จะให้พูดคำหยาบครั้งหนึ่ง ก็จะเป็นขบขันให้พูดคำหยาบครั้งต่อไป ครั้งแล้วครั้งเล่า จนกระทั่งเป็นปกตูปนิสัยขบขัน เป็นอุปนิสัยที่จะให้เป็นผู้ที่มีปกติพูด คำหยาบคายได้

สำหรับคำผรุสวาจา เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดปาณาติบาตได้ เป็นปัจจัยให้เกิดอทินนาทานได้ และเป็นปัจจัยให้เกิดกาเมสุมิจฉาจารได้

ผู้ที่พูดคำหยาบ จิตที่พูดในขณะนั้นต้องเป็นจิตที่ประทุษร้ายบุคคลที่ตนกล่าวคำหยาบด้วย และถ้าโทสะมีกำลังแรงกล้าขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่จะกล่าววาจาที่เป็นผรุสวาจาเท่านั้น ยังถึงกับประทุษร้ายร่างกายได้ หรือถึงกับทำลายชีวิตได้อันเนื่องมาจากการพูดคำหยาบนั่นเอง เพราะฉะนั้น แม้การสะสมการพูดคำหยาบก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะให้เกิดอกุศลกรรมต่าง ๆ เช่น ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร

เป็นไปได้ไหม คำหยาบที่จะทำให้เกิดกาเมสุมิจฉาจาร คำหยาบ คำลามก ซึ่งจะทำให้เกิดกาเมสุมิจฉาจาร เป็นไปได้ถ้ามีการเสพบ่อย ๆ

สำหรับคำพูดส่อเสียด แม้เพียงคำพูดส่อเสียด ก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่จะทำให้เกิดทุจริตกรรม แม้ปาณาติบาตก็ได้ อทินนาทานก็ได้ กาเมสุมิจฉาจารก็ได้ มุสาวาทก็ได้

สำหรับวัยรุ่น เพียงการส่อเสียดกันเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ละนิดทีละหน่อย ก็จะเป็นปัจจัยทำให้ถึงกับโกรธอย่างรุนแรง และเกิดการทำร้ายกัน ฆ่ากันได้ นี่ก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัยของการสะสมคำพูดที่ส่อเสียด

ในขณะเดียวกัน เมื่อมีการส่อเสียดแล้ว มีจิตคิดจะประทุษร้ายแล้ว ก็เป็นเหตุให้ทำอทินนาทานได้ คือ ถ้าคิดที่จะประหารกันก็ต้องแสวงหาอาวุธที่จะทำการประหารกัน ก็อาจจะเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ คือ อาวุธต่าง ๆ และก็ประหารกัน เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า อกุศลทั้งหมดสามารถที่จะเชื่อมโยงเป็นปัจจัยโดยเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย แม้สัมผัสปลาปวจา คำพูดเพ้อเจ้อ สร้างอารมณ์เพื่อฝันต่าง ๆ ก็ย่อมจะเป็นปัจจัยให้เกิดปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร และมุสาวาทได้

เพราะฉะนั้น การไม่อบรมเจริญปัญญาเพื่อที่จะละความไม่รู้ ย่อมจะทำให้
อกุศลจิตเกิดขึ้นเป็นไป ไขว่เขวโดยประการต่าง ๆ สนับสนุนเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยที่
จะทำให้พอกพูนอกุศลยิ่งขึ้น

ถ. ผู้ที่ฆ่าสัตว์สามารถเป็นปัจจัยให้ทำอกุศลนาทานด้วยก็ได้
กาเมศูมิจจารด้วยก็ได้ มุสาวาทด้วยก็ได้ ผมคิดว่าไม่น่าจะเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย
น่าจะเป็นเหตุปัจจัยมากกว่า

ส. ท่านผู้ฟังอาจจะคิดถึงประเภทของจิตที่เป็นปัจจัยให้เกิดการกระทำนั้น ๆ
เช่น การฆ่าจะต้องเกิดขึ้นเพราะโทสมูลจิต คือ อกุศลประเภทโทสะเป็นปัจจัย ไม่ใช่
โลภมูลจิตที่ทำให้เกิดการฆ่า โลภะจะเป็นปัจจัยให้เกิดการฆ่าได้ไหม ลองคิดดู เป็น
ปัจจัยได้ โดยเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย อย่าลืม จิตที่ฆ่าต้องเป็นโทสมูลจิต ต้องการ
ทำลายชีวิตของบุคคลหรือสัตว์นั้น ในขณะที่จิตต้องเป็นโทสมูลจิตแน่นอน แต่
ที่จะฆ่ามัน เพราะปรารถนาทรัพย์สมบัติ เพราะฉะนั้น การฆ่ามันย่อมเกิดจาก
มูล ๓ ได้ คือ เกิดจากโลภมูลก็ได้ เกิดจากโทสมูลก็ได้ เกิดจากโมหมูลก็ได้

ถ้าเกิดจากโลภะเป็นมูล โดยเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นปัจจัยที่จะทำให้เกิด
การฆ่า แต่ในขณะที่ฆ่า จิตที่จะฆ่ามันต้องเป็นโทสมูลจิต เพราะฉะนั้น จะเห็นความ
กว้างขวางของปกตูปนิสสยปัจจัยได้ โลภะก็เป็นปัจจัยให้เกิดโทสะได้ แต่เวลาที่โลภะ
จะเป็นปัจจัยให้โทสมูลจิตเกิด ขณะนั้นโดยเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

ถ. ทำไมการฆ่าเป็นปัจจัยทำให้ถือเอาสิ่งของ ๆ เขาด้วย และถือเอาภรรยา
ของเขาด้วย ไม่น่าจะเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

ส. ชีวิตประจำวันเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า

ถ. เป็นอย่างนั้น แต่คิดว่า น่าจะเป็นเหตุปัจจัยมากกว่า

ส. แต่ปกตูปนิสสยปัจจัยไม่เป็นสหชาติปัจจัย เช่น การที่ท่านผู้ฟังมา
ศึกษาธรรม ขณะนั้นมีอะไรเป็นอารมณ์ อะไรเป็นปัจจัยให้ท่านมาศึกษาธรรม ต้อง
เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

ศรัทธาเป็นปัจจัยให้ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่ถ้าขาดสุตตะ คือ การฟัง การพิจารณาโดยแยบคาย ศรัทธาก็เป็นปัจจัยให้เกิดมานะหรือทิฏฐิได้โดย ปกตูปนิสสยปัจจัย อาศัยศรัทธานั้นเอง อุปนิสสยะ หมายความว่าถึงสภาพธรรมซึ่งเป็น ที่อาศัยซึ่งมีกำลัง นิสสยะ คือ ที่อาศัย อุป คือ สภาพที่มีกำลัง เพราะฉะนั้น อุปนิสสยปัจจัย คือ ที่อาศัยที่มีกำลัง

เวลาที่อยากจะได้ทรัพย์สินสมบัติของบุคคลอื่น เป็นอุปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มี กำลังที่ทำให้เกิดทุจริตกรรม คือ อทินนาทาน ถือเอาสิ่งของของคนอื่นไม่ได้ให้ เมื่อ ถือเอาสิ่งของของคนอื่นไม่ได้ให้โดยการปล้น และยังฆ่าด้วย ในขณะนั้นที่ปล้นและฆ่า การปล้นนั้นเป็นอุปนิสสยปัจจัยที่ทำให้ฆ่า เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง ถ้าไม่ปล้น ก็ไม่ฆ่า แต่เมื่อปล้นแล้วฆ่า การปล้นนั่นเองจึงเป็นที่อาศัยที่มีกำลังทำให้เกิดการฆ่าในขณะนั้น เพราะฉะนั้น อทินนาทานนั้นก็อปกตูปนิสสยปัจจัย คือ เป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่ทำให้ เกิดปาณาติบาต และเป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่จะทำให้เกิดมุสาวาท และเป็นที่อาศัยที่มี กำลังที่จะทำให้เกิดผรุสวาท และอาจจะเป็นที่อาศัยที่มีกำลังตามเหตุการณ์ให้เกิด กาเมสุมิจฉาจารได้ เพราะอาศัยการฆ่า หรืออาศัยอทินนาทาน การถือนำเอาสิ่งของซึ่ง เจ้าของไม่ได้ให้

เพราะฉะนั้น ก็เชื่อมโยงกันไป โดยที่เหตุการณ์หนึ่งเป็นที่อาศัยที่มีกำลังทำให้เกิด เหตุการณ์อีกอย่างหนึ่งเกิดขึ้นต่อไป นี่คือ สภาพที่เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย

ถ. ผู้ที่ให้ทานในสมัยนี้ ผมเห็นเขาเอาอาหารใส่ในจานยกขึ้นบนศีรษะ อธิษฐาน ซึ่งก็คงจะอยากได้อะไร ๆ ไม่ให้ป่วยไข้ ร่ำรวย หรือสมบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง การถวายทานแบบนี้ จะถือว่าเป็นปัจจัยอะไร

สุ. กุศลเป็นปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศล เพราะว่ามีทานกุศลเกิดแล้ว แต่อาศัยทานกุศลนั่นเองเป็นปัจจัย คือ เป็นที่อาศัยที่มีกำลังที่ทำให้ปรารถนาผลอย่าง หนึ่งอย่างใดของกุศลนั้นในขณะนั้น

ถ. ถ้าจะไม่ให้อกุศลจิตเกิด ต้องทำอย่างไร

ส. เจริญสติ ที่มีประโยชน์ที่สุด คือ มหากุศลญาณสัมปยุตต์ ไม่ว่าจะป็น
ในขณะที่ให้ทาน หรือในขณะที่วิริตฺตจริต

จะเห็นได้ว่า การให้ทานที่เป็นกุศลญาณวิปยุตต์ก็มาก คือ ไม่ประกอบด้วย
ปัญญา แต่ถ้าประกอบด้วยปัญญาแล้ว แม้ในขณะที่ให้ทาน สติระลึกถึงลักษณะของ
สภาพธรรมที่เป็นนามธรรมหรือเป็นรูปธรรมในขณะนั้น เป็นหนทางที่จะดับกิเลสได้เป็น
สมุจเฉท โดยการเพิ่มความรู้อันลักษณะของสภาพธรรมที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่
บุคคล เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยต่าง ๆ แต่ละขณะ

เพราะฉะนั้น ก็เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลัง ไม่ว่าจะให้ทาน
ก็ต้องเป็นปกตูปนิสสยปัจจัย เมื่อให้ทานแล้วยังเกิดความปรารถนาผลที่จะเกิดจาก
ทานนั้นก็เป็นเพราะปกตูปนิสสยปัจจัย เป็นที่อาศัยที่มีกำลังโดยกุศลเป็น
ปกตูปนิสสยปัจจัยให้เกิดอกุศลได้ กุศลเป็นปัจจัยให้เกิดกุศลก็ได้ และกุศลเป็นปัจจัย
ให้เกิดอัพยากตธรรม คือ วิบากจิตและกิริยาจิตก็ได้

ท่านที่เข้าใจว่า ท่านเป็นผู้ที่ถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะแล้ว ถ้าไม่พิจารณา
จริง ๆ อาจไม่ทราบว่า ขณะใดท่านเคลื่อนไปจากการถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ
โดยไม่รู้ตัวเลย เข้าใจว่าตัวเองนั้นอาศัยศรัทธาจึงถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ แต่
ในขณะที่ไม่ได้ศึกษาพระธรรม ไม่ได้พิจารณาหนทางข้อปฏิบัติที่จะให้รู้แจ้ง
อริยสัจธรรม และมีความเลื่อมใสในข้อประพฤติปฏิบัติของบุคคล ซึ่งข้อ
ประพฤติปฏิบัตินั้นไม่ใช่หนทางที่จะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรม เพราะฉะนั้น บุคคลนั้นก็
ไม่ใช่เป็นผู้ที่มีพระอริยสงฆ์เป็นสรณะ

